Gesetz-Sammlung für die Königlichen Preußischen Staaten.

ZBIÓR PRAW dla Państw Królestwa Pruskiego.

№ 7.

(Nr. 1347.) Königlich-Preußische Militair-Kirchen-Ordnung. Vom 12ten Februar 1832.

(Nr. 1347.) Król. Pruski wojskowy porządek kościelny. Z dnia 12. Lutego 1832.

Inhalt.

Treść.

Um die kirchlichen Verhältnisse in der Armee mit den Veränderungen, welche seit dem Erscheinen des Militair-Kirchenreglements vom 28sten März 1811. in der Verfassung des Heeres Statt gefunden haben, in Uebereinstimmung zu bringen, und für die religiösen Bedürfnisse der Armee auf eine, ihrer gegenwärtigen

W celu pogodzenia stósunków kościelnych w armii z zmianami, zaszłemi w jéj organizacyi od czasu wydanego pod dniem 28. Marca 1811. regulaminu kościoła wojskowego, i zapewnienia jéj potrzeb religijnych w sposobie teraźniejszemu wojska urządzeniu odpowia-

Einrichtung entsprechende Weise zu sorgen, soll an die Stelle des erwähnten Reglements, nachstehende Militair-Kirchen-Ordnung treten.

I. Von der Militairgeistlichkeit.

§. 1. Die Zahl der während des Krieges für die Armee, deren einzelne Abtheilungen und in den Festungen anzustellenden, evangelischen und katholischen Geistlichen, wird nach dem dann eintretenden Bedürfnisse bestimmt.

Im Frieden ist die Anzahl der evangelischen Militairgeistlichen folgende;

a) ein Feldprobst für die ganze Armee;

b) bei jedem Armeekorps ein Militair-Oberprediger, und für jede der beiden Divisionen zwei Divisions-Prediger. Bei denjenigen Armeekorps, wo die katholische Konfession in Hinsicht der Seelenzahl überwiegend ist, wird jedoch das Amt des Ober-Predigers einem der vier Divisionsprediger des Korps mit übertragen, also kein eigener Ober-Prediger angestellt;

c) eine Anzahl von Garnisonpredigern, nämlich einer in jeder der drei Gouvernementsstädte (Berlin, Königsberg und Breslau), so wie in denjenigen Festungen, wo entweder kein Militairprediger der unter b) bezeichneten Klassen sich befindet, und die Seelsorge für die Besatzung nicht einem evangelischen Ortsgeistlichen übertragen werden kann, oder wo die Rücksicht auf die religiösen Bedürfnisse der in der Festung befindlichen Militairstraf-Anstalten die Anstellung eines eigenen Festungs- oder Garnisonpredigers erfordert; endlich

d) die Prediger einzelner Militair-Institute, nämlich der Invalidenhäuser, der Kadettenkorps und des Militair-Waisenhauses.

dającym, wydanym zostaje w miejsce pomienionego regulaminu, następujący wojskowy porządek kościelny.

I. O duchowieństwie wojskowém.

§. 1. Liczba xięży ewanielickich i katolickich, ustanowionymi być mających na czas wojny dla armii, pojedyńczych jéj oddziałów i w twierdzach, oznaczoną będzie według potrzeby.

Wśród pokoju stanowi się następująca liczba ewanielickich xięży wojskowych:

a) Proboszcz obozowy dla całéj armii;

b) przy każdym korpusie jeden nadkapelan wojskowy, i dla każdéj z dwóch dywizyy dwóch kapelanów dywizjonalnych. Wszakże przy korpusach, gdzie ma przewagę wyznanie katolickie we względzie liczby dusz, urząd nadkapelana sprawuje zarazem jeden z czterech kapelanów dywizjonalnych korpusu, a tak osobnego nadkapelana niebędzie;

c) pewna liczba kapelanów garnizonowych, to jest jeden w każdem z trzech miast stołecznych (Berlinie, Królewcu i Wrocławiu), tudzież w twierdzach, gdzie albo nieznajduje się żaden kapelan wojskowy z klass pod *b.* oznaczonych, i pasterstwo dla garnizonu niemoże być poruczoném ewanielickiemu xiędzu miejscowemu, lub gdzie wzgląd na potrzeby religijne znajdujących się w twierdzy wojskowych zakładów karnych ustanowienia własnego kapelana fortecznego lub garnizonowego wymaga; nakoniec

d) kapelani pojedyńczych instytutów wojskowych, jakoto domów inwalidów, korpusów kadetów i domu sierot wojskowych.

§. 2. Die Bestimmung des Feldprobstes ist nicht blos für die Zeit des Krieges, wo er der Armee ins Feld zu folgen die Verpflichtung hat, sondern auch während des Friedens:

a) die eines unmittelbaren Vorgesetzten der gesammten Militairgeistlichkeit;

b) eines Vertreters der militairkirchlichen Interessen;

c) eines Organs der, dem Militair-Kirchenwesen in höherer Instanz vorgesetzten Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges, in Bezug auf die dasselbe betreffenden Gegenstände. Soweit diese zum Ressort des erstgedachten Ministeriums gehören, nimmt der Feldprobst in Friedenszeiten, als Referent oder Korreferent, an deren Bearbeitung Theil. Er muß in Folge seines amtlichen Berufs, auf Ausführung und Befolgung der, die militairkirchlichen Angelegenheiten betreffenden Vorschriften, auf die Tüchtigkeit der anzustellenden Militairgeistlichen, auf deren Amtsführung, so wie auf ihr sittliches Verhalten, seine sorgfältige Aufmerksamkeit richten, und, so wie einerseits sämmtliche Militairgeistliche seinen Aufforderungen zu genügen haben, so können sie auch andrerseits in einzelnen Amtssachen, zu ihrer Belehrung und etwanigen Vertretung, Anträge und Anfragen an ihn richten, die er, nach Umständen, entweder unmittelbar beantworten, oder im Departement der geistlichen Angelegenheiten zum Vortrage bringen wird. Er hat jedoch diesem auch im ersten Falle von dem Inhalte seiner amtlichen Erlasse Kenntniß zu geben. Während des Krieges gehen in Bezug auf die kirchlichen Verhältnisse der im Felde stehenden Truppen, alle sonst den Konsistorien zustehenden Befugnisse und obliegenden Pflichten auf den Feldprobst über. Der jedesmalige Feldprobst versieht in der Regel zugleich die Funktion eines Oberpredigers des Gardekorps. In wiefern außerdem die Hof- und Garnison Predigerstelle zu Potsdam ihm mit übertragen seyn soll, bleibt, im Fall deren Erledigung,

§. 2. Przeznaczeniem Proboszcza obozowego jest, nietylko na czas wojny, gdzie znajdować się winien przy armii, ale też czasu pokoju:

a) bezpośrednie przełożeństwo wszystkiego duchowieństwa wojskowego;

b) zastępstwo w interesach wojskowych kościelnych;

c) pośrednictwo w wyższéj instancyi u przełożonych Ministerstw spraw duchownych i wojny, co do interesów kościelnych wojskowych. O ile takowe należą do rozpoznania Ministerstwa pierwszego, ma Proboszcz obozowy czasu pokoju, udział w ich obrabianiu, jako referent lub koreferent. Z urzędowego powałania swojego powinien on troskliwie uważać na wykonanie i dopełnienie przepisów, tyczących się interesów kościoła wojskowego, na zdatność umieszczających się xięży wojskowych, na ich urzędowanie, równie jak na ich pożycie moralne, i, jak z jednéj strony wszyscy xięża wojskowi winni dopełniać jego wezwań, tak z drugiéj strony w pojedyńczych interesach urzędowych, gdzie idzie o ich poinformowanie lub zastępstwo, mogą się udawać do niego z wnioskami i zapytaniami, na które on, w miarę okoliczności, albo wprost odpowiadać, albo je w departamencie spraw duchownych przedstawiać będzie. Jednakże i w pierwszym przypadku winien go o treści swoich urzędowych rozporządzeń zawiadamiać. Podczas wojny wszelkie, pod względem stósunków kościelnych wojska obozującego, służące konsystorzom prawa i należące do nich obowiązki, przechodzą na Proboszcza obozowego. Każdoczasowy Proboszcz obozowy sprawuje zwykle zarazem obowiązki nadkapelana gwardyi przybocznéj. Czyli

der jedesmaligen Königlichen Bestimmung vorbehalten. Der Feldprobst ist, als solcher, nur den Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges unmittelbar untergeordnet.

§. 3. Der Militair-Oberprediger eines Armeekorps ist dem Generalkommando desselben zugeordnet, bei dem er die militairkirchlichen Angelegenheiten des Armeekorps, soweit das Generalkommando in militairischer Beziehung darauf Einfluß haben kann, zu vertreten, auch demselben, auf dessen Aufforderung, in den bei dem Generalkommando in Bezug auf jene Angelegenheiten, vorkommenden Geschäften, mündlich, oder den Umständen nach schriftlich, Vortrag zu machen hat.

Zu den Divisionspredigern des Armeekorps, so wie zu den in dessen Bezirk sich befindenden Garnison- und sonstigen Militairpredigern, steht er in dem Verhältnisse eines Superintendenten zu den geistlichen seiner Diöcese. In dem Konsistorio der Provinz hat er Sitz und Stimme und ist bei demselben, Organ und Vertreter für alle, die militairkirchlichen Verhältnisse des Armeekorps betreffenden Angelegenheiten.

Aus Vorstehendem ergiebt sich, daß die bisherige Unterordnung der Militairgeistlichen unter die Superintendenten und die Aufsicht der letzteren über erstere aufhört.

Von Seiten der Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges wird den Militair-Oberpredigern, zur Belehrung über ihre eigenthümlichen Amts-Obliegenheiten und Verhältnisse eine besondere Instruktion ertheilt werden.

Beim Ausmarsche des Armeekorps in's Feld bleibt der Militair-Oberprediger am Sitze des Generalkommando's zurück, um sämmtliche Militair-, Kirchen-

prócz tego posada kapelana nadwornego i garnizonowego w Poczdamie także jemu ma być powierzoną, zostawia się to, na przypadek jéj zawakowania, Królewskiemu każdego czasu postanowieniu. Proboszcz obozowy, jako taki, jest bezpośrednio tylko Ministerstwom spraw duchownych i wojny podrzędnym.

§. 3. Nadkapelan wojskowy przy korpusie, spółrzędnym jest głównéj tegoż kommendzie, przy któréj zastępuje interessa kościelne korpusu, o ile główna kommenda pod względem wojskowym do nich wpływać może, i onéjże, w skutek iéj wezwania, w czynnościach w téj mierze do niéj należących, ustnie, lub wedle okoliczności, na piśmie sprawę zdaje.

Względnie kapelanów dywizjonalnych korpusu, tudzież względnie znajdujących się w jego obwodzie kapelanów garnizonowych i innych wojskowych, zostaje w stósunku Superintendenta względnie duchownych jego decyzji. W Konsystorzu Prowincyi ma krzesło i głos i jest przy tymże, organem i zástępcą co do wszystkich interesów tyczących się stósunków kościelnych korpusu.

Z powyższego okazuje się, iż dotychczasowa podrzędność xięży wojskowych Superintendentom i dozór ostatnich nad pierwszymi ustaje.

Ministerstwa spraw duchownych i wojny udzielą nadkapelanom wojskowym oddzielną instrukcją względem ich właściwych obowiązków i stósunków.

Podczas wyruszenia korpusu do obozu pozostaje nadkapelan wojskowy w miejscu głównéj komendy, dla ciągłego dozorowania i

und Schulangelegenheiten in der Provinz fortwährend zu beaufsichtigen und zu leiten. Seine Pflichten und Befugnisse in Bezug auf die kirchlichen Angelegenheiten der in's Feld rückenden Truppentheile des Armee-Korps und deren Geistliche, werden, während dieser Zeit, einem der Divisionsprediger desselben, welcher zu diesem Behufe sich stets im Hauptquartiere des Armeekorps befindet, vom Feldprobste übertragen.

kierowania interesami wojskowo-kościelnemi i szkolnemi w Prowincyi. Jego obowiązki i prawa we względzie interesów kościelnych wychodzących do obozu oddziałów korpusu i ich xięży, powierza Proboszcz obozowy, przez ten czas, jednemu z kapelanów dywizjonalnych, który tym końcem znajduje się ciągle w główném kwaterze korpusu.

§. 4. Eben so wie die Militair-Oberprediger den Generalkommando's, sind die Divisionsprediger den Divisionskommando's zugeordnet, und dieselben, im Kriege sowohl als im Frieden, zu begleiten verpflichtet, wogegen der Aufenthalt der Garnisonprediger bleibend, und von keinem Wechsel der Garnison abhängig ist.

§. 4. Jak nadkapelani spółrzędni są głównym kommendom, tak kapelani dywizjonalni kommendom dywizyjnym, którym obowiązani są, czasu wojny i pokoju, towarzyszyć, gdy tymczasem pobyt kapelanów garnizonowych jest stałym i od żadnéj zmiany niezawisłym.

§. 5. In denjenigen Garnisonstädten, wo keiner der im §. 1. bezeichneten Militairgeistlichen angestellt, aber eine evangelische Civilgemeinde vorhanden ist, wird die Seelsorge für den evangelischen Theil der Garnison einem evangelischen Civilgeistlichen des Orts übertragen, dem dann auch, in Bezug auf die Seelsorge, alle Pflichten und Befugnisse eines Militairgeistlichen, beziehungsweise obliegen und zustehen. Auf gleiche Weise und mit denselben Wirkungen wird, in denjenigen Garnisonorten, wo katholische Geistliche sich befinden, einem derselben die Seelsorge für die katholischen Militairpersonen der Besatzung übertragen.

Wie es in Hinsicht der Seelsorge für die evangelischen und katholischen Militairpersonen gehalten werden soll, wenn an ihrem Garnisonorte kein Geistlicher ihrer Konfession vorhanden ist, wird im §. 58. bestimmt.

§. 5. W miastach garnizonowych, gdzie niema żadnego z oznaczonych w §. 1. xięży wojskowych, ale jest ewanielicka gmina cywilna, porucza się opieka dusz dla części ewanielickiéj garnizonu, miejscowemu ewanielickiemu xiędzu cywilnemu, do którego wtedy, w tym względzie, należą wszelkie obowiązki i prawa xiędza ewanielickiego. W tymże sposobie i z takiemiż skutkami, w miejscach garnizonowych, gdzie się znajdują xięża katoliccy, powierza się jednemu z nich opieka dusz co do wojskowych katolików.

Jak się ma postępować we względzie opieki dusz dla ewanielickich i katolickich wojskowych, gdy w miejscu ich garnizonu niema xiędza ich wyznania, przepisano w §. 58.

§. 6. Einem Militair-Ober- oder Divisionsprediger ist nicht erlaubt, mit Beibehaltung seiner militairischen Gemeinde, eine Stadt- oder Landpfarre anzunehmen. Veranlassen aber besondere Umstände zu Gunsten eines Garnisonpredigers einen Antrag dieser Art, so muß das betreffende Konsistorium dazu die Genehmigung der Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges einholen.

§. 6. Niewolno nadkapelanowi wojskowemu lub kapelanowi dywizjonalnemu przyjmować plebanij miejskiéj lub wiejskiéj, z zatrzymaniem gminy wojskowéj. Jeżeli zaś szczególne okoliczności dadzą powód do takiego wniosku na rzecz kapelana garnizonowego, trzeba na to zezwolenia Ministerstw spraw duchownych i wojny, przez Konsystorz wyjednanego.

II. Berufung und Anstellung der Militairgeistlichen.

§. 7. Die Wahl und Ernennung zur Stelle des Feldprobstes, imgleichen zu der, des Garnisonpredigers zu Berlin, bleibt, bei deren Erledigung, ausschließlich der Königlichen Bestimmung vorbehalten.

§. 8. Eben so erfolgt die Ernennung zu den Militair-Oberpredigerstellen durch Königliche Genehmigung, auf gemeinschaftlichen Vorschlag der Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges, welche dabei auf die ausgezeichneteren und verdienteren Divisions- und Garnisonprediger vorzugsweise Rücksicht zu nehmen haben. Bei denjenigen Armeekorps, wo nach §. 1. das Amt des Oberpredigers mit dem eines Divisionspredigers vereinigt seyn soll, ist der zu jener Funktion gewählte Militairprediger, Falls er nicht bereits bei der am Sitze des Generalkommando's garnisonirenden Division steht, zugleich zu derselben zu versetzen, indem der Regel nach, d. h. wenn nicht besondere Rücksichten eine Ausnahme machen, der Oberprediger eines Armeekorps während des Friedensverhältnisses sich mit dem Generalkommando desselben an einem Orte befinden muß.

Von der durch den Tod, oder auf andere Weise erfolgten Erledigung einer Militair-Oberpredigerstelle, hat das Konsistorium der Provinz dem erstgedachten Ministerio sofort Anzeige zu machen.

§. 9. Die Besetzung der übrigen evangelischen Militair-Predigerstellen erfolgt dagegen in der Art, daß das Konsistorium der Provinz ein, nach den §§. 13. und 14. dazu geeignetes Individuum aus den wahlfähigen Kandidaten des Predigeramts auswählt und dasselbe, nach gehaltener Probepredigt, vor der ihm zu übertragenden Militairgemeinde, und demnächst erfolgter Zustimmung des betreffenden Militairbefehlshabers (beziehungsweise des Divisionskommandeurs, des Gouverneurs, des Kommandanten rc. rc.), unter Einsen-

II. Powoływanie i ustanawianie xięży wojskowych.

§. 7. Wybór i mianowanie na posadę Proboszcza obozowego, tudzież na posadę kapelana garnizonowego w Berlinie, zastrzega się, w razie wakansu, wyłącznie Królewskiemu postanowieniu.

§. 8. Podobnież następuje mianowanie na posady nadkapelanów wojskowych przez zatwierdzenie Królewskie, za wspólnym wnioskiem Ministerstw spraw duchownych i wojny, które szczególniéj uważać powinny na celniejszych i zasłużeńszych kapelanów dywizjonalnych i garnizonowych. Przy korpusach, gdzie według §. 1. urząd nadkapelana ma być połączonym z urzędem kapelana dywizjonalnego, obrany do sprawowania obowiązków tamtego urzędu kapelan, jeżeli nie zostaje już przy dywizyj garnizonującéj w miejscu głównéj kommendy, powinien być do tejże przeniesionym, albowiem według reguły, t. j. skoro szczególne względy niewymagają wyjątku, nadkapelan korpusu podczas pokoju znajdować się powinien z główną jego kommendą w jedném miejscu.

O zawakowaniu posady nadkapelana wojskowego przez śmierć lub w innym sposobie, winien Konsystorz niezwłocznie donieść Ministerstwu spraw duchownych.

§. 9. Obsadzanie natomiast innych posad kapelanów wojskowych uskutecznia się w ten sposób, iż Konsystorz Prowincyi, jednę według §§. 13. i 14. zdatną osobę z obieralnych kandydatów urzędu duchownego wybiera i onęż, po powiedzianém na próbę kazaniu do mającéj mu być powierzoną gminy wojskowéj, i następnie zadeklarowaném przychyleniu się właściwego dowódzcy wojska (resp. dowódzcy dywizyjnego, gubernatora, kommendanta i t. d.)

dung der Prüfungsarbeiten, der Probepredigt und der Erklärung des Befehlshabers, dem Ministerio der geistlichen Angelegenheiten zur Bestätigung vorschlägt.

Wird eine solche Militair-Predigerstelle durch Tod oder auf andere Weise erledigt, so hat der Militairbefehlshaber davon sofort dem Oberprediger des Armeekorps und dieser dem Konsistorio, zur Veranlassung der Wiederbesetzung, Anzeige zu machen.

§. 10. Während des Krieges modifizirt sich das im vorstehenden §. bestimmte Verfahren in Hinsicht der zu den mobilen Truppen gehörenden Divisionspredigerstellen, dahin, daß die Anzeige von deren Erledigung, von Seiten des nach §. 3 den Oberprediger bei dem Armeekorps im Felde vertretenden Divisionspredigers, nicht dem Konsistorio, sondern allein dem Feldprobste gemacht wird, der dann bei dem Ministerio der geistlichen Angelegenheiten die schleunige Wiederbesetzung veranlaßt. Ueberhaupt darf während des Krieges die Anstellung der evangelischen und katholischen Militair-Geistlichen bei den mobilen Truppen, zu denen auch die dann bei den Militairlazarethen im Felde anzustellenden Geistlichen gehören, imgleichen ihre Abberufung oder Versetzung nicht anders, als durch den Feldprobst bewirkt werden.

Diesem ist es auch gestattet, nach den jedesmaligen Bedürfnissen und nach vorheriger Genehmigung des kommandirenden Generals der mobilen Armee, die einstweilige Versetzung oder Detaschirung eines Militairgeistlichen zu einer andern Division, zu einem andern Armeekorps oder zu einem Feldlazarethe zu verfügen.

Von Seiten des Chefs des Generalstabes der Armee ist daher der Feldprobst sowohl von der Etablirung, Verlegung oder Aufhebung der Feldlazarethe, als auch von den in der Zusammensetzung der Korps vorgehenden Veränderungen, soweit diese auf die kirchlichen Verhältnisse der Truppentheile von Einfluß seyn können, immer in Kenntniß zu setzen.

przedstawia, przy dołączeniu robót examinacyjnych, kazania na próbę powiedzianego i deklaracyi dowódzcy, Ministerstwu spraw duchownych do potwierdzenia.

Skoro takowa posada kapelana wojskowego zawakuje przez śmierć lub innym sposobem, winien dowódzca donieść zaraz o tem Nadkapelanowi korpusu, a ten Konsystorzowi, celem powołania nowego kapelana.

§. 10. Podczas wojny zmienia się przepisane w poprzedzającym §. postępowanie we względzie posad kapelanów dywizjonalnych, należących do wojska w ruchu będącego, w ten sposób, iż doniesienie o ich zawakowaniu ze strony kapelana dywizjonalnego, który według §. 3. Nadkapelana przy korpusie w obozie zastępuje, czyni się nie Konsystorzowi, lecz tylko Proboszczowi obozowemu, który wnosi w Ministerstwie spraw duchownych o śpieszne obsadzenie wakansu. Owo zgoła, w czasie wojny ustanawianie ewanielickich i katolickich xięży wojskowych przy wojsku ruchomém, rachując w to także xięży do lazaretów w obozie, to samo ich odwoływanie lub translokacją, należy wyjednać przez samego tylko Proboszcza obozowego.

Wolno mu także, w miarę każdoczasowéj potrzeby i po poprzedniém zezwoleniu dowodzącego Generała armią ruchomą, zarządzić tymczasową translokacją lub oddzielenie xiędza wojskowego do innéj dywizyi, do innego korpusu lub do lazaretu obozowego.

A zatém Szef sztabu głównego powinien zawsze zawiadomić Proboszcza obozowego tak o założeniu, przeniesieniu lub zwinięciu lazaretów obozowych, jakoteż o zmianach wydarzających się w składzie korpusu, o ile takowe wpływać mogą na stósunki kościelne oddziałów wojska.

Tritt im Kriege der Fall ein, daß die Truppentheile einer Division, in Folge der stattfindenden Märsche und Operationen, von einander getrennt werden, so ist es der Bestimmung des Divisionskommandeurs überlassen, ob einer der evangelischen Divisionsprediger, und wenn ein katholischer Militairgeistlicher bei der Division vorhanden ist, dieser den detaschirten Theil der Division begleiten soll. Im letztern Falle hat jedoch der Divisionskommandeur, wenn diese Detaschirung von einiger Dauer ist, den als Oberprediger des Armeekorps fungirenden Divisionsprediger, und dieser den Feldprost davon zu benachrichtigen. Die Anstellung der Geistlichen bei den Feldlazarethen wird gleichfalls ausschließlich von dem Feldprobste bei dem Ministerio der geistlichen Angelegenheiten veranlaßt, und zu diesem Behufe, wenn bei einem Feldlazarethe ein Geistlicher mit Tode, oder auf andere Weise abgeht, von Seiten der Lazarethdirektion dem Feldprobste davon Anzeige gemacht.

Jeżeli wypadnie w wojnie, iż oddziały wojska jednéj dywizyi, w skutku pochodów i działań, muszą być rozłączone, zależy od postanowienia dowódzcy dywizyjnego, czyli jeden z ewanielickich kapelanów dywizjonalnych, a jeżeli jest przy dywizyi katolicki kapelan wojskowy, tenże ma towarzyszyć oddzielnéj części dywizyi. Wszakże w ostatnim przypadku, powinien dowódzca dywizyjny, skoro to oddzielenie ma potrwać czas niejaki, uwiadomić o tem kapelana dywizjonalnego sprawującego obowiązki Nadkapelana korpusu, a ten Proboszcza obozowego. O ustanowianie xięży przy lazaretach obozowych wnosi wyłącznie Proboszcz obozowy do Ministerstwa spraw duchownych, i tym końcem, gdy lazaret obozowy utraca xiędza przez śmierć lub innym sposobem, dyrekcja lazaretowa donosi o tém Proboszczowi obozowemu.

Die im §. 9. vorgeschriebene Probepredigt findet bei den im Felde stehenden Truppen nur dann Statt, wenn die Umstände es erlauben.

Przepisane w §. 9. kazanie na próbę ma tylko wtenczas miejsce przy wojsku obozującém, gdy tego okoliczności dozwalają.

§. 11. Bei jedem Todesfalle eines Militairgeistlichen im Kriege oder im Frieden, muß der betreffende Militairbefehlshaber die in dessen Verwahrsam gewesenen amtlichen Papiere und Geräthe an sich nehmen und bis zur geschehenen Wiederbesetzung aufbewahren lassen.

§. 11. W każdym przypadku śmierci xiędza wojskowego podczas wojny lub podczas pokoju, powinien dowódzca papiery i sprzęty urzędowe, które były w jego zachowaniu, wziąść do siębie i zatrzymać aż do obsadzenia urzędu.

§. 12. Im Kriege darf kein Militairgeistlicher eines mobilen Korps im Falle einer anderweitigen Beförderung, seine Stelle bei der Armee, vor erhaltener Erlaubniß des Feldprobstes verlassen. Im Frieden ist es Pflicht des betreffenden Konsistoriums, bei Versezzung eines Militairpredigers gleichzeitig auch die Ernennung seines Nachfolgers zu veranlassen, indem der wirkliche Abgang des Versetzten nicht eher erfolgen darf, als bis dessen Nachfolger in das Amt eingeführt worden ist.

§. 12. Podczas wojny niewolno żadnemu xiędzu wojskowemu korpusu ruchomego w przypadku innéj promocyi, opuścić swéj posady przy armii, przed otrzymaniem pozwolenia Proboszcza obozowego. Podczas pokoju powinnością jest Konsystorza właściwego, ażeby przy translokacyi kapelana wojskowego, starał się równocześnie o zamianowanie jego następcy, albowiem translokowany nie może się oddalić, aż po installacyi następcy.

§. 13. Bei Auswahl der als Militairgeistliche anzustellenden Individuen ist darauf zu sehen, daß sie nicht allein die nach den allgemeinen, auch bei ihnen zur Anwendung kommenden Vorschriften, zur Uebernahme des Predigeramts erforderlichen Eigenschaften in vorzüglichem Grade, sondern auch die außerdem, zur wirksamen Führung des Amts als Militair-Prediger unentbehrlichen persönlichen Eigenschaften, namentlich die Gabe des freien Vortrages, besitzen und, in sofern sie zur Klasse der im §. 1. unter b. und c. bezeichneten Militairgeistlichen gehören, die zur Ertragung der Beschwerden des Feldlebens erforderliche körperliche Kräftigkeit damit vereinigen.

§. 13. Przy obieraniu osób na xięży wojskowych trzeba na to uważać, żeby nietylko potrzebne według ogólnych, i do nich stósujących się przepisów, przymioty do objęcia urzędu kapelana w wysokim stopniu, ale też prócz tego nieuchronne do skutecznego sprawowania urzędu kaznodziei wojskowego osobiste własności, mianowicie dar łatwego wysłowienia się posiadali; a, jeżeli należą do klassy xięży wojskowych w §. 1. pod *b.* i *c.* oznaczonych, łączyli z tém potrzebne siły fizyczne do znoszenia trudów życia obozowego.

§. 14. Außer der vor der gewöhnlichen geistlichen Examinations-Kommission als Prediger zu überstehenden Prüfung, müssen die zu Divisionspredigern bestimmten Geistlichen, in Rücksicht auf die nach §. 83. ihnen in Bezug auf die Divisionsschulen obliegenden Pflichten, auch noch einer wissenschaftlichen Prüfung vor der wissenschaftlichen Examinations-Kommission, nach den darüber ertheilten besondern Vorschriften, sich unterwerfen, indem Niemand als Divisionsprediger angestellt werden darf, der nicht außer dem zur Erlangung des Wahlfähigkeitszeugnisses erforderlichen Examen pro Ministerio, auch die vorgedachte Prüfung bestanden und in Folge derselben, von der Prüfungs-Kommission das Zeugniß völliger Tüchtigkeit zum Lehrer der im §. 83. bezeichneten Unterrichtsgegenstände erhalten hat, welches Zeugniß von dem Konsistorio, durch welches die Anstellung erfolgt, dem betreffenden Militairbefehlshaber jedesmal mitgetheilt werden muß.

§. 14. Prócz examinu przed zwyczajną duchowną Kommissją examinacyjną na kaznodzieję (kapelana), winni xięża przeznaczeni na kapelanów dywizjonalnych, pod względem swych obowiązków co do szkół dywizyjnych (§. 83.), zdać nadto naukowy examen przed naukową Kommissją examinacyjną, stósownie do wydanych w téj mierze przepisów, albowiem nikt niemoże być ustanowiony kapelanem dywizjonalnym, kto prócz potrzebnego dla pozyskania świadectwa obieralności examinu pro Ministerio, niezdał także z korzyścią przerzeczonego examinu i w następstwie tegoż, niotrzymał od Kommissji examinacyjnéj świadectwa zupełnéj zdatności na nauczyciela oznaczonych w §. 83. przedmiotów naukowych, któreto świadectwo Konsystorz, który umieszcza na posadę, właściwemu dowódzcy wojska zawsze udzielać winien.

Bei Besetzung der Divisions-Predigerstellen ist daher vorzugsweise die Wahl auf solche Individuen zu richten, welche ihre Fähigkeiten im Lehrfache schon als Lehrer an einem Gymnasio bewährt haben, vorausgesetzt, daß sie auch die zum geistlichen Amte in einer Militairgemeinde, erforderlichen Eigenschaften damit verbinden.

A zatém na posady kapelanów dywizjonalnych szczególniéj trzeba wybierać takie osoby, które dowiodły już swéj zdatności w zawodzie nauczycielskim przy Gimnazjum, a przytem rozumi się, że z tym łączą oraz potrzebne przymioty do duchownego urzędu w gminie wojskowéj.

§. 15. Die im vorstehenden §. erwähnte wissenschaftliche Prüfung muß auch dann Statt finden, wenn ein Civilprediger als Divisionsprediger angestellt wird.

§. 16. In Hinsicht der Vocirung und Ordinirung der evangelischen Militairprediger, kommen die für die evangelischen Civilprediger vorhandenen Vorschriften zur Anwendung. Die förmliche Einführung der Militair-Oberprediger in ihr Amt geschieht durch einen Deputirten des Konsistorii, die der übrigen Militairprediger, im Auftrage des Konsistorii, durch den betreffenden Militair-Oberprediger, bei den mobilen Truppen im Kriege aber durch den nach §. 3. dessen Funktion versehenden Divisionsprediger, auf Anweisung des Feldprobstes.

Der Einführende hat darauf zu sehen, daß dem neuen Prediger die Kirchenregistratur und die Kirchenbücher, über deren Einrichtung und zweckmäßige Führung der letztere besonders sorgfältig zu instruiren ist, imgleichen die heiligen Geräthe und sonst etwa vorhandenen Amts-Effekten, von dem abgehenden Prediger, oder dem Befehlshaber, der sie nach § 11. in Verwahrung genommen hat, richtig übergeben werden, und demnächst darüber, so wie über die geschehene Einführung, dem Konsistorio, während des Krieges aber dem Feldprobste, Bericht zu erstatten.

§. 17. Was die bei den Feldlazarethen im Kriege anzustellenden Prediger betrifft, so kann deren Einführung vom Feldprobste, wenn er selbst sie zu verrichten durch Entfernung oder andere Umstände verhindert wird, einem andern Militairprediger übertragen, oder, wenn auch dazu keine Gelegenheit seyn sollte, der Prediger nach geschehener Ordinirung auf Requisition des Feldprobstes, von der Lazarethdirektion bei seiner Gemeinde und in sein Amt eingeführt werden.

§. 18. Für die während des Krieges bei den mobilen Truppen anzustellenden, römisch-katholischen Militairgeistlichen kommen, in Hinsicht ihrer Qualifi-

§. 15. Wspomniany w poprzednim §fie naukowy examen musi mieć i wtenczas miejsce, gdy kaznodzieja cywilny zostaje kapelanem dywizyonalnym.

§. 16. We względzie wokowania i ordynowania ewanielickich kapelanów wojskowych, stósują się przepisy wydane względem ewanielickich pastorów cywilnych. Formalną installacją nadkapelanów wojskowych uskutecznia Deputowany Konsystorza, innych kapelanów wojskowych, w poleceniu Konsystorza, właściwy wojskowy nadkapelan, a przy ruchomém wojsku czasu wojny, odbywający jego powinności według §. 3. kapelan dywizjonalny, z polecenia Proboszcza obozowego.

Introdukujący winien na to uważać, ażeby nowemu kapelanowi registratura i księgi kościelne, względem których urządzenia i należytego prowadzenia dobrze go poinformować trzeba, tudzież sprzęty święte i inne urzędowe, przez wychodzącego kapelana, lub przez dowódzcę, który je według §. 11. wziął do asserwacyi, w zupełności były oddane, i skoro to nastąpiło powinien w téj mierze, równie jak o odbytéj installacyi, zdać sprawę Konsystorzowi, a czasu wojny Proboszczowi obozowemu.

§. 17. Co do kapelanów ustanawianych przy lazaretach obozowych czasu wojny, installacją ich może Proboszcz obozowy, jeżeli mu odległość lub inne okoliczności niedozwolą tego uczynić, innemu kapelanowi wojskowemu polecić, alboteż, jeżeliby i do tego nie było sposobności, może kapelan po nastąpioném ordynowaniu na rekwizycją Proboszcza obozowego, przez dyrekcją lazaretową być u swéj gminy installowanym.

§. 18. We względzie rzymsko-katolickich xięży wojskowych, ustanawianych czasu wojny przy wojsku, ważnemi są co do ich kwali-

kation und Vozirung, im Allgemeinen die, in Hinsicht der Besetzung der katholischen Civilpfarren, geltenden Grundsätze und Bestimmungen gleichfalls zur Anwendung. Die desfalls erforderlichen Einleitungen geschehen auf Veranlassung des Ministerii der geistlichen Angelegenheiten, durch die betreffenden Konsistorien bei den bischöflichen Behörden.

§. 19. Jeder neu angestellte, imgleichen jeder in ein anderes militair geistliches Amt versetzte Militairprediger muß vor Antritt desselben sich bei dem Militairbefehlshaber, dem er, in Folge dieses Amtes, unmittelbar untergeordnet wird (siehe §. 21.), persönlich melden.

§. 20. Die nach §. 5. mit der Seelsorge für die evangelischen und katholischen Militairpersonen einzelner Garnisonen zu beauftragenden Civilgeistlichen, werden von dem Konsistorio der Provinz (in Hinsicht der katholischen Geistlichen unter Konkurrenz der betreffenden bischöflichen Behörde), sorgfältig ausgewählt, und wenn sie diese Seelsorge zu übernehmen sich bereit erklärt haben, dem Ministerio der geistlichen Angelegenheiten zur Genehmigung vorgeschlagen. Ihrer besondern Vozirung und Introduzirung in das Amt eines stellvertretenden Militairgeistlichen bedarf es jedoch eben so wenig, wie der im §. 15. bemerkten besondern Prüfung. Die Konsistorien haben daher in allen einzelnen Garnisonorten ihrer Provinz das in dieser Beziehung nach den Lokalumständen, für die evangelischen und katholischen Glaubensgenossen der Besatzung Erforderliche, unter Berathung mit den Befehlshabern, so wie beziehungsweise mit der bischöflichen Behörde, anzuordnen, und demnächst an das Ministerium der geistlichen Angelegenheiten ausführlich darüber zu berichten, auch etwa vorgehende Abänderungen besonders anzuzeigen.

III. Von den Dienstverhältnissen der Militairgeistlichen.

§. 21. Die Militairprediger sind, in Hinsicht aller, sich unmittelbar auf die Ausübung ihrer geist-

fikacyi i wokowania, w ogólności, zasady i postanowienia, tyczące się obsadzania katolickich cywilnych prebend. Potrzebne w téj mierze rozporządzenia, wydają, za powodem Ministerstwa spraw duchownych, właściwe Konsystorze przy władzach biskupich.

§. 19. Każdy nowo ustanowiony, to samo każdy na inny wojskowoduchowny urząd przesadzony kapelan wojskowy, nim go obejmie, powinien zgłosić się osobiście do dowódzcy wojska, któremu, w skutku tego urzędu, bezpośrednio jest podrzędnym (zob. §. 21.)

§. 20. Xięża cywilni, którym według §. 5. poruczoną będzie opieka dusz dla ewanielickich lub katolickich wojskowych pojedyńczych garnizonów, mają być przez Konsystorz Prowincyi (co do xięży katolickich za zniesieniem się z właściwą władzą biskupią), troskliwie obierani, i oświadczywszy gotowość do podjęcia się tego, Ministerstwu spraw duchownych do potwierdzenia przedstawieni. Wszakże oddzielna ich wokacja i introdukcja na urząd zastępującego kapelana wojskowego tak mało jest potrzebną, jak wspomniony w §. 15. oddzielny examen. Do Konsystorzów tedy należy, ażeby we wszystkich pojedyńczych miejscach garnizonowych swéj Prowincyi, co w tym względzie w miarę okoliczności miejscowych jest potrzebném dla ewanielickich i katolickich wojskowych, rozporządziły za zniesieniem się z dowódzcami i resp. władzą biskupią, i następnie Ministerstwu spraw duchownych dokładny raport w téj mierze zdały, i o zmianach jakich osobno donosiły.

III. O stósunkach służbowych xięży wojskowych.

§. 21. Kapelani wojskowi, są pod względem wszelkich interesów, ściągających się

lichen Amts-Obliegenheiten beziehenden Angelegenheiten den geistlichen Behörden (§. 24.) in allen sich zunächst auf ihre Verhältnisse als Militairbeamte beziehenden Angelegenheiten aber dem, einem jeden von ihnen unmittelbar vorgesetzten Militairbefehlshaber, nämlich der Oberprediger dem kommandirenden General des Armeekorps, der Divisionsprediger dem Divisions-Kommandeur, und der Garnisonprediger dem Kommandanten, so wie, wenn am Orte ein Gouverneur vorhanden ist, diesem, mittelbar aber dem Vorgesetzten dieser Befehlshaber, untergeordnet.

Aus Vorstehendem folgt, daß diejenigen Militair-Oberprediger, welche zugleich Divisionsprediger sind, in einem doppelten Subordinationsverhältnisse sich befinden, nämlich als Oberprediger und als Divisionsprediger. Zu den Befehlshabern der einzelnen, ihre Gemeinde bildenden Truppentheile stehen dagegen die Militairgeistlichen in keiner Hinsicht in einem Subordinations-Verhältnisse.

§. 22. Der Militairvorgesetzte eines Militairgeistlichen ist nicht befugt, ihm in Absicht auf die eigentliche Verwaltung seiner geistlichen Amtsgeschäfte Vorschriften zu ertheilen. Die Autorität des erstern beschränkt sich vielmehr in kirchlichen und gottesdienstlichen Angelegenheiten auf Anordnungen für die Militairgemeinde nach den bestehenden äußern kirchlichen Einrichtungen. Den von ihm in dieser Beziehung ausgehenden Anweisungen muß der Militairgeistliche unweigerlich Folge leisten.

§. 23. Eben so hat er den von seinem Militair-Vorgesetzten, in Bezug auf sein Verhältniß als Militairbeamter für nöthig erachteten Bestimmungen sich zu fügen; insonderheit auch im Felde nach den, den Marsch, die Lagerung, die Verpflegung ꝛc. betreffenden Anordnungen, soweit selbige ihn mit angehen, genau sich zu richten. Von den Militair-Befehlshabern ist jedoch darauf zu sehen, daß die Militairgeistlichen, bei Anwendung solcher Vorschriften auf sie, und überhaupt in ihren militairischen Verhältnissen, stets mit den ihrem Amte schuldigen Rücksichten behandelt werden.

bezpośrednio do wykonywania ich duchownych obowiązków, podrzędnymi duchownym władzom (§. 24.), we wszelkich zaś interesach tyczących się ich, jako urzędników wojskowych, dowódzcy każdemu z nich bezpośrednio przełożonemu, t. j. nadkapelan Generałowi dowodzącemu korpusem, kapelan dywizjonalny dowódzcy dywizyjnemu, kapelan garnizonowy kommendantowi, tudzież gdy w miejscu jest gubernator, temuż, pośrednio zaś zwierzchnikowi tych dowodzców.

Widać z powyższego, iż nadkapelani wojskowi, którzy są zarazem kapelanami dywizjonalnymi, znajdują się w podwójnym subordynacyi stósunku, t. j. jako nadkapelani i kapelani dywizjonalni. Przeciwnie względem dowódzców pojedyńczych, gminę ich składających oddziałów, niezostają xięża wojskowi w żadnych stósunkach subordynacyi.

§. 22. Zwierzchnik wojskowy xiędza wojskowego nie ma prawa, udzielać mu przepisów pod względem wykonywania właściwych jego obowiązków urzędowych. Owszem powaga pierwszego ogranicza się w interesach kościoła i służby Bożéj na rozporządzeniach dla gminy wojskowéj podług istniejących zewnętrznych urządzeń kościelnych. Zleceniom jego w tym względzie winien xiądz wojskowy bezwzbronnie zadośćczynić.

§. 23. Również winien stósować się do rozporządzeń swojego zwierzchnika wojskowego, tyczących się jego jako urzędnika wojskowego; mianowicie także w obozie, co do pochodu, kwatery, żywności i t. d., powinien ulegać rozporządzeniom, o ile się jego dotyczą. Wszakże dowódzcy wojskowi powinni na to uważać, ażeby xięża wojskowi, przy zastósowaniu takowych przepisów do nich, i zgoła w wojskowych swych stósunkach, zawsze należnych urzędowi swemu względów doznawali.

§. 24. In allen geistlichen Amtsangelegenheiten, also in allen, nicht das äußere militairdienstliche Verhältniß, sondern ihre Amtsführung als Prediger betreffenden, stehen die Divisions- und Garnisonprediger zunächst unter dem Oberprediger des Armeekorps, und, mit diesem, sowohl unter dem Konsistorio der Provinz, als auch unter dem Feldprobste, in höherer Instanz aber unter dem Ministerio der geistlichen Angelegenheiten. Insbesondere stehen die Militairprediger in allen Angelegenheiten, welche auf die Ausübung und das Formelle des Militair-Gottesdienstes und die Beobachtung der darüber gegebenen Vorschriften Bezug haben, unter dem Feldprobste, dem es besonders obliegt, die Gleichförmigkeit in der Ausübung des Militair-Gottesdienstes bei allen Armeekorps zu bewirken. Zu den Provinzialregierungen befinden sich die Militairgeistlichen von jetzt an in keiner dienstlichen Beziehung, indem die militairkirchlichen Angelegenheiten, soweit sie bisher zum Ressort der erstern gehörten, ganz zu dem der Konsistorien übergehen.

§. 24. We wszystkich interesach duchownych, a zatém we wszystkich, nie tyczących się zewnętrznych służby wojskowéj stósunków, lecz ich urzędu jako kapelanów, zostają kapelani dywizjonalni i garnizonowi najbliżéj pod nadkapelanem korpusu, a, wraz z tym, tak pod Konsystorzem Prowincyi, jakoteż pod Proboszczem obozowym, w najwyższéj zaś instancyi pod Ministerstwem spraw duchownych. Mianowicie zostają kapelani wojskowi we wszystkich interesach, dotyczących się sprawowania i istoty obrządków wojskowéj służby Bożéj, niemniéj zachowania wydanych w téj mierze przepisów, pod Proboszczem obozowym, do którego szczególniéj należy, starać się o jednostajność w odbywaniu wojskowego nabożeństwa we wszystkich korpusach. Względnie Regencyy prowincjalnych nie zostają odtąd xięża wojskowi w żadnych służbowych stósunkach, ileże wojskowo-kościelne interesa, o ile dotąd do pierwszych należały, zupełnie do Konsystorzów przechodzą.

§. 25. Daß die Militair-Oberprediger zu den ihnen untergeordneten Divisions- und Garnisonpredigern in demselben Verhältnisse stehen, wie die Superintendenten zu den Predigern ihrer Diöcese, ist bereits im §. 3. bestimmt worden.

Die Oberprediger haben daher auf die Amtsführung und den Wandel der ihnen untergeordneten Divisions- und Garnisonprediger sorgfältig zu wachen, sie in derselben Art, wie für die Superintendenten, in Beziehung auf die Geistlichen ihres Sprengels, vorgeschrieben ist, zu visitiren, ihre Kirchenbücher zu revidiren und jährlich eine gewissenhafte Konduitenliste über diese Militairprediger, dem Konsistorio vorzulegen, welches dieselbe mit seinen Bemerkungen und seinem Urtheile über den Oberprediger begleitet, nicht allein an das Ministerium der geistlichen Angelegenheiten einsendet, wodurch sie zugleich zur Kenntniß des Feldprobstes gelangen, sondern auch den Provinzialregierungen, in deren Bezirk die einzelnen Militairprediger sich befinden, in Rücksicht auf die, den erstern, nach

§. 25. Że nadkapelani wojskowi zostają względnie podrzędnych im kapelanów dywizjonalnych i garnizonowych w tym samym stósunku, jak superintendenci względnie pastorów swéj dyecezyi, postanówiono już w §. 3.

Powinnością więc nadkapelanów, czuwać troskliwie nad urzędowaniem i pożyciem podrzędnych im kapelanów dywizjonalnych i garnizonowych, wizytować ich w tym samym sposobie, jak jest przepisano dla superintentów, co do duchowieństwa ich obwodu, rewidować ich księgi kościelne i każdego roku podawać sumienną listę konduity tychże kapelanów wojskowych Konsystorzowi, który onęż z uwagami i opinią swoją o nadkapelanie, przeséła nietylko Ministerstwu spraw duchownych, przezco dochodzą one zarazem wiadomości Proboszcza obozowego, aleteż udziela Regencjom prowincjalnym, w których obwodzie znajdują się pojedyńczy kapelani wojskowi, a

§. 107. obliegende Sorge für die Weiterbeförderung, dieser Prediger zur Kenntnißnahme mittheilt.

§. 26. Jeder Divisions- und Garnisonprediger muß in Friedenszeiten jährlich, und zwar am Schlusse des Jahres, einen genauen Bericht über seine Amtsführung und die besondern Angelegenheiten seiner Gemeinde an seinen Oberprediger erstatten, und Abschrift einer von ihm in dem abgelaufenen Jahre gehaltenen Predigt, und eine wissenschaftliche Abhandlung seinem Berichte beischließen. Von dem Oberprediger sind diese Berichte, nebst den Predigten und Abhandlungen, mit einem von ihm, in Bezug auf seine Amtsführung und Gemeinde, zu erstattenden ähnlichen Berichte, dem Konsistorio, und von letzterem dem Ministerio der geistlichen Angelegenheiten vorzulegen.

Im Kriege müssen von den im Felde stehenden Militairgeistlichen solche Berichte in der Regel monatlich erstattet, und an den Feldprost eingesandt werden, auch ist ihnen von Zeit zu Zeit eine Predigt beizufügen.

§. 27. So wie beim Ausbruche eines Krieges die Anzahl der, während desselben bei der Armee anzustellenden, katholischen Militairgeistlichen bestimmt werden wird, so werden dann auch jedesmal die nähern Bestimmungen über deren geistliche Amtsverhältnisse, für die Dauer dieser Anstellung, erfolgen.

§. 28. Auf die nach §. 5. als Militairprediger fungirenden evangelischen Civilgeistlichen haben die in den §§. 25. und 26. enthaltenen Bestimmungen nur in soweit Anwendung, daß auch sie, den, in Bezug auf diese ihnen übertragene Seelsorge durch den betreffenden Militair Oberprediger ihnen zugehenden Verfügungen und dessen Anweisungen Folge zu leisten verpflichtet sind.

Der ihnen übrigens vorgesetzte Superintendent hat seine Visitationen mit auf die Ausübung dieser Seelsorge zu erstrecken, und seine etwanigen Bemerkungen darüber dem Konsistorio vorzutragen.

towe względzie poruczonego pierwszym, według §. 107. starunku o dalsze posuwanie tychże kapelanów.

§. 26. Każdy kapelan dywizjonalny i garnizonowy powinien w czasie pokoju corocznie, i wprawdzie na końcu roku, zdawać dokładny raport o swojém urzędowaniu i szczególnych interesach swojéj gminy swojemu nadkapelanowi, z dołączeniem kopii jednego przezeń w roku upłynionym powiedzianego kazania, oraz rozprawy naukowéj. Nadkapelan podaje te raporta, wraz z kazaniami i rozprawami, obok swojego raportu o swojém urzędowaniu i gminie, Konsystorzowi, a ten Ministerstwu spraw duchownych.

Podczas wojny powinni xięża wojskowi zostający w obozie, zdawać takowe raporta co miesiąc, i przesełać Proboszczowi obozowemu, dołączając do nich od czasu do czasu kazanie.

§. 27. Jak przy wybuchnieniu wojny zostanie oznaczoną liczba katolickich xięży wojskowych, którzy mają na czas jéj być ustanowionymi przy armii, tak też wydane zostaną każdego czasu bliższe postanowienia względem ich duchownych przez ten czas stósunków urzędowych.

§. 28. Do cywilnych xięży ewanielickich pełniących według §. 5. obowiązki kapelanów wojskowych, zawarte w §§. 25. i 26. postanowienia stósują się tylko o tyle, że i oni, we względzie poruczonéj im opieki dusz, obowiązani są dopełniać rozporządzeń i poleceń właściwego nadkapelana wojskowego.

Wreszcie przełożony nad nimi Superintendent winien swe wizyty rozciągnąć i do wykonywania téj dusz opieki, i uwagi swe w téj mierze przedstawiać Konsystorzowi.

Eben diese Pflicht liegt bei den mit der Seelsorge für den katholischen Theil des Militairs beauftragten katholischen Geistlichen ihrem Amtsvorgesetzten ob. Die auf diese Seelsorge sich beziehenden Vorschriften erhalten sie, auf Veranlassung des betreffenden Konsistorii, durch die bischöfliche Behörde.

§. 29. In Hinsicht der Amts-Entsetzung oder unfreiwilligen Entfernung aus ihren amtlichen Verhältnissen, kommen auch für die Militairgeistlichen die, in der Verordnung vom 12ten April 1822. enthaltenen Vorschriften zur Anwendung. Ihre Suspension wird, wegen eigentlicher Amtsvergehen, vom betreffenden Konsistorio, wegen gemeiner, so wie wegen etwaniger auf ihre militairischen Dienstverhältnisse sich beziehenden Vergehen aber, von diesem und dem betreffenden Generalkommando gemeinschaftlich verfügt. Können beide sich nicht darüber einigen, oder beschwert der Militairgeistliche sich deshalb, so wird gemeinschaftlich von den Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges darüber entschieden.

Daß im Kriege in Hinsicht der bei den mobilen Truppen sich befindenden Militairgeistlichen die eben erwähnten Befugnisse der Konsistorien dem Feldprobste zustehen, folgt aus dem, was im §. 2. über dessen amtliche Wirksamkeit während des Krieges bestimmt worden ist.

Die Suspension eines solchen Militairgeistlichen und dessen Entfernung von der Armee, bedarf dann jedoch, aus welchem Grunde sie auch geschehen möge, allemal der Zustimmung des kommandirenden Generals der Armee.

§. 30. Die Entlassung eines Militairpredigers mit Pension erfolgt in vorkommenden Fällen durch das Kriegsministerium und wird der diesfällige Antrag vom kommandirenden General, unter Zustimmung des Kosistorii der Provinz, bei diesem Ministerio gemacht. Das Konsistorium hat aber auch seinerseits deshalb an das Ministerium der geistlichen Angelegenheiten gleichzeitig Bericht zu erstatten.

§. 31. Ihren Gerichtsstand in Kriminal- und Injuriensachen haben die Militairprediger auch künf-

Co do xięży katolickich, mających sobie poruczoną opiekę dusz dla katolickiéj części wojska, należy ten obowiązek do ich przełożonego. Przepisy ściągające się do tego dusz pasterstwa, udzielone im będą, za powodem właściwego Konsystorza, od Władzy Biskupiéj.

§. 29. Przepisy ustawy z dnia 12. Kwietnia 1822. stósują się także do kapelanów wojskowych we względzie usunięcia od urzędu lub mimowolnego oddalenia ich z stósunków urzędowych. Suspensją ich z powodu właściwych przewinień w urzędzie, wyrokuje Konsystorz, z powodu zaś pospolitych wykroczeń, jakoteż ściągających się do ich wojskowych stósunków służbowych, Konsystorz pospołu z właściwą główną kommendą. Jeżeli nie ma w téj mierze między niemi porozumienia, lub jeżeli się użala o to kapelan wojskowy, wydają wspólną decyzją Ministerstwa spraw duchownych i wojny.

Że podczas wojny, we względzie xięży wojskowych znajdujących się przy ruchomém wojsku, wzwiankowane właśnie atrybucje Konsystorzów służą Proboszczowi obozowemu, okazuje się z tego, co w §. 2. o jego urzędowaniu w czasie wojny postanowiono.

Wszakże suspensja takiego xiędza wojskowego i jego oddalenie od armii, z jakiego bądź powodu następuje, niemoże się nigdy obejść bez aprobacyi Generała armią dowodzącego.

§. 30. Oddalenie kapelana wojskowego z emerytura rozporządza w zdarzających się przypadkach Ministerstwo wojny, a wniosek oto podaje temuż Ministerstwu Generał dowodzący, za zniesieniem się z Konsystorzem Prowincyi. Wszakże Konsystorz winien z swéj strony donieść o tém równocześnie Ministerstwu spraw duchownych.

§. 31. Xięża wojskowi mają i naprzyszłość swoje forum w sprawach kryminalnych i inju-

tig in erster Instanz bei dem General-Auditoriate, in zweiter bei dem Appellations-Senat des Kammergerichts.

§. 32. Wenn der Militairgeistliche in Amtsangelegenheiten verreisen muß, so hat er dem Militairbefehlshaber davon zuvor Anzeige zu machen und dessen Zustimmung dazu zu erbitten. Zum Verreisen in eigenen Angelegenheiten bedarf er allemal eines Urlaubs von seinem Militairvorgesetzten, der denselben, wenn die Abwesenheit nicht über acht Tage dauern soll, ohne weiteres und bei längerer Abwesenheit unter Zustimmung des Oberpredigers, oder wenn dieser verreisen will, des Konsistorii, welche der den Urlaub Nachsuchende zuvor einzuholen hat, ertheilt. Macht die Abwesenheit eines Militairpredigers dessen Stellvertretung nöthig, so ist letztere bei dem Konsistorio durch den Oberprediger nachzusuchen, und dieser hat dem Militairvorgesetzten von der getroffenen Verfügung Anzeige zu machen.

Im Kriege darf er in eigenen Angelegenheiten, außer im Falle einer Krankheit, seine Gemeinde nie verlassen.

§. 32. Zu seiner Verheirathung hat der evangelische Militairprediger die Erlaubniß bei dem ihm vorgesetzten Konsistorio nachzusuchen.

IV. Von den Militairgemeinden.

A. Im Allgemeinen.

§. 34. Zu den Militairgemeinden überhaupt gehören:

1) sämmtliche im aktiven Dienst befindliche Offiziere, Unteroffiziere und Soldaten;
2) die mit Inaktivitätsgehalt, Wartegeld oder Pension entlassenen Offiziere, so lange sie den Militairgerichtsstand behalten;
3) alle Militairbeamte und Militairhandwerker, welche ihrer Bestimmung nach, den Truppen ins Feld und beim Garnisonwechsel folgen müssen;

ryjnych co do pierwszéj instancyi w Generalnym Audytorjacie, co do drugiéj w Senacie appellacyinym Sądu Kameralnego.

§. 32. Gdy xiądz wojskowy musi wyjechać w interesach urzędowych, winien o tém wprzody donieść dowódzcy i prosić go o pozwolenie. Do podróży w własnych interesach powinien zawsze mieć urlop swojego zwierzchnika wojskowego, który go bezwarunkowo udziela, jeżeli podróż nieprzechodzi dni ośmiu, jeżeli na dłużéj, za przychyleniem się nadkapelana, lub gdy ten chce wyjechać, Konsystorza, o co żądający urlopu wprzód wystarać się winien. Jeżeli nieobecność kapelana wojskowego wymaga zastępstwa jego, wnosić o to powinien do Konsystorza nadkapelan i donieść zwierzchnikowi wojskowemu o zaszłém rozporządzeniu.

Podczas wojny niewolno mu nigdy opuścić swéj gminy, we własnych interesach, chybaby w chorobie.

§. 33. Chcąc wejść w związki małżeńskie ewanielicki kapelan wojskowy, winien uzyskać zezwolenie przełożonego mu Konsystorza.

IV. O gminach wojskowych.

A. W powszechności.

§. 34. Do gmin wojskowych w ogólności należą:

1) wszyscy znajdujący się w czynnéj służbie oficerowie, podoficerowie i żołnierze;
2) oficerowie pobierający płacę nieczynnych, tymczasową lub emeryturę, dopóki mają forum sądowe wojskowe;
3) wszyscy urzędnicy i rzemieślnicy wojskowi, którzy z przeznaczenia swego winni towarzyszyć wojsku do obozu i przy zmianie garnizonu;

4) die Festungsbeamten und die in den Festungen angestellten Militair-Oekonomie-Beamten;
5) die Zeughausbeamten, sowohl in Festungen, als in offenen Städten;
6) die Militair-Lazareth-Beamten;
7) die Militair-Kirchendiener und Garnison-Schullehrer;
8) die Frauen sämmtlicher unter 1 bis 7. genannten Personen, und ihre Kinder, so lange letztere sich im väterlichen Hause befinden.

Die unter 2 bis 6. und 8. erwähnten Personen gehören jedoch nur dann zu den Militairgemeinden, wenn an ihrem Aufenthaltsorte ein Militairprediger, oder ein mit der Seelsorge für das Militair ausdrücklich beauftragter Civil-Geistlicher sich befindet.

§. 35. Alle ohne Pension oder Wartegeld entlassene Offiziere scheiden mit dem Augenblicke ihrer Entlassung aus den Militairgemeinden.

Mit dem Tode einer Militairperson treten deren Wittwe und Kinder zur Civilgemeinde über.

§. 36. Die Dienstboten der Militairpersonen gehören nur, wenn sie ihrer Herrschaft ins Feld folgen, während dieser Zeit, zu den Militairgemeinden.

§. 37. Die von der etatsmäßigen Friedensstärke des Heeres auf bestimmte Zeit Beurlaubten, sind ohne Rücksicht auf den Ort ihres einstweiligen Aufenthalts, auch während der Dauer dieses Urlaubs, zur Gemeinde dieses Truppentheils, von welchem sie beurlaubt worden, zu rechnen; alle auf unbestimmte Zeit Beurlaubten, mithin auch die zur Kriegsreserve Entlassenen, so wie die beurlaubten Individuen der Landwehr und des Trains, scheiden dagegen, wo sie sich auch befinden mögen, mit dem Urlaube für die Dauer desselben, aus der Militairgemeinde.

Die, nach erfolgter Aushebung und Vereidigung, einstweilen wieder in ihre Heimath beurlaubten Rekruten des stehenden Heeres, gehen erst mit dem Augenblicke ihrer wirklich erfolgenden Einstellung zur Militairgemeinde über.

4) urzędnicy forteczni i ustanowieni w fortecach wojskowi urzędnicy ekonomiczni;
5) urzędnicy arsenałowi, tak w fortecach, jak w otwartych miastach;
6) urzędnicy lazaretów wojskowych;
7) słudzy kościelni wojskowi i nauczyciele szkół magazynowych;
8) żony wszystkich od 1 do 7. wymienionych osób i ich dzieci, dopóki ostatnie znajdują się w rodzicielskim domu.

Jednakże wymienione pod 2. do 6. i 8. osoby należą tylko wtenczas do gmin wojskowych, gdy w miejscu ich pobytu znajduje się kapelan wojskowy, lub xiądz cywilny, mający sobie wyraźnie powierzoną opiekę dusz dla wojska.

§. 35. Wszyscy bez pensyi lub tymczasowéj płacy dymissjonowani oficerowie wychodzą od chwili swéj dymissyi z gmin wojskowch.

Z śmiercią wojskowego, żona i dzieci jego przechodzą do gminy cywilnéj.

§. 36. Służący wojskowych należą do gmin wojskowych tylko wtenczas, gdy z państwem swojém udają się do obozu, w ciągu pobytu tamże.

§. 37. Wojskowi z liczby etatowéj w czasie pokoju, na czas pewny urlopowani, bez względu na miejsce ich tymczasowego pobytu, rachują się w ciągu trwania swego urlopu do gminy wojska, z którego są urlopowani; przeciwnie wszyscy na czas niepewny urlopowani, a zatém i puszczeni do rezerwy wojennéj, to samo urlopowani landwerzyści i ludzie od pociągów, gdziekolwiek się znajdować mogą, wychodzą na czas urlopu z gminy wojskowéj.

Zaciężni od regularnego wojska, którzy po nastąpionym naborze i wykonaniu przysięgi, tymczasowo idą znowu za urlopem do domu, przechodzą dopiero do gminy wojskowéj od chwili istotnego wejścia w służbę.

B. Gemeinde der einzelnen Militair-Geistlichen.

§. 38. Zu der Gemeinde der beiden Prediger einer Division gehören, außer dem Personale des Divisionsstabes, sämmtliche Truppentheile der Division; zu der eines Militair-Oberpredigers, außer dem militairischen und Beamten-Personale des Generalkommando's, alle nicht im Divisionsverbande sich befindende Truppentheile des Armeekorps, also das Reserveregiment, die Artillerie, Pioniere, Jäger oder Schützen, imgleichen die im Bezirke des Armeekorps stationirte Land-Gendarmerie.

Die Konfession der einzelnen Individuen ist auf diese Parochialverhältnisse von keinem Einflusse. In welcher Art unter die beiden Prediger einer Division, die Gemeinde derselben und die dabei vorkommenden geistlichen Amtsgeschäfte vertheilt werden sollen, wird von dem Generalkommando und dem Konsistorio gemeinschaftlich, nach Maaßgabe der besondern Verhältnisse, bestimmt. Bei denjenigen Divisionen, wo einer der Divisionsprediger zugleich als Oberprediger des Armeekorps fungirt, ist dabei auf die ihm in letzterer Eigenschaft zustehende Gemeinde Rücksicht zu nehmen.

§. 39. Diese normalen Grenzen für den Parochialbezirk der Militair-Ober- und Divisionsprediger kommen jedoch unbedingt nur dann zur Anwendung, wenn die zu demselben gehörenden Truppentheile entweder mit an dem Garnisonorte des betreffenden Militairpredigers sich befinden, oder an einem Orte stehen, wo weder ein Garnisonprediger, noch ein, nach §. 5., mit der Seelsorge für sie beauftragter Civilgeistlicher sich befindet, in welchem Falle sie, vorausgesetzt, daß sie ganz oder theilweise aus evangelischen Individuen bestehen, von dem betreffenden Ober- oder Divisions-Prediger zweimal im Jahre, zur Abhaltung des Gottesdienstes und der Kommunion, zu bereisen sind.

Garnisoniren die beziehungsweise vom Stabe des General- oder Divisions-Kommando's entfernten Truppentheile dagegen an einem Orte, wo entweder ein Mi-

B. Gmina pojedyńczych xięży wojskowych.

§. 38. Do gminy dwóch kapelanów dywizyi należą, oprócz osób z sztabu dywizyjnego, wszystkie oddziały dywizyi; do gminy nadkapelana wojskowego, prócz wojskowych urzędników Główněj Kommendy, wszystkie nie w związku dywizyinym znajdujące się oddziały korpusu, a zatém pułk odwodowy, artylleria, pioniery, strzelcy, tudzież stojąca w obwodzie korpusu żandarmerja krajowa.

Wyznanie osób pojedyńczych nie stanowi na te stósunki parochialne żadnego wpływu. W jakim sposobie nastąpić ma podział gminy między obudwóch kapelanów jedněj dywizyi, niemniéj ich czynności duchownych, postanowi Główna Kommenda pospołu z Konsystorzem, w miarę szczególnych stósunków. Przy dywizyach, gdzie jeden z kapelanów dywizjonalnych pełni zarazem obowiązki nadkapelana korpusu, trzeba przytém mieć wzgląd na należącą doń w ostatniém znaczeniu gminę.

§. 39. Wszakże te zasadowe granice dla obwodu parochialnego wojskowych nadkapelanów i kapelanów dywizjonalnych znajdują tylko wtenczas bezwarunkowe zastósowanie, gdy należące doń oddziały albo znajdują się także w miejscu garnizonowém właściwego kapelana wojskowego, lub stoją w miejscu, gdzie niema ani kapelana garnizonowego, ani xiędza cywilnego, mającego sobie dla nich, według §. 5., powierzoném staranie o duszach, w którymto przypadku, przypuszczając, iż całkiem lub w części złożone są z ewanielików, zwiedzić je powinien właściwy nadkapelan lub kapelan dywizjonalny dwa razy do roku, w celu odprawienia nabożeństwa i kommunii.

Jeżeli zaś będące w oddaleniu resp. od sztabu główněj lub dywizyjněj Kommendy oddziały stoją w miejscu, gdzie się znajduje ka-

litairprediger, oder ein mit der Seelsorge für das Militair beauftragter Civil-Geistlicher vorhanden ist, so werden sie, so lange dieses Dislokationsverhältniß dauert, zu dessen Gemeinde gerechnet, und der normale Parochie-Annexus mit ihrem Militair-Ober- oder Divisionsprediger beschränkt, während dieser Zeit, sich auf die zum Behufe der Führung der Kirchenbücher, nach den §§. 41. und 42. zu machende Mittheilungen.

§. 40. Aus Vorstehendem schon ergiebt sich, daß zu der Gemeinde der Garnisonprediger, sowohl in den Gouvernementsstädten, als in den Festungen, diejenigen daselbst garnisonirenden Truppentheile und einzelnen Militairpersonen gehören, deren, nach den normalen Parochialgrenzen (§. 38.), kompetenter Militair-Prediger nicht mit am Orte sich befindet. Eben so gehören dazu auch sämmtliche am Orte wohnenden, nach §. 34. den Militairgemeinden angehörenden Personen, welche, weil sie weder zu einem Truppentheile, noch zum Personale eines General- oder Divisionskommando's gehören, keinen eigenen Militairprediger haben, so wie in den Festungen das gesammte Festungspersonale, imgleichen sämmtliche Festungsgefangene. In den Garnisonorten, wo kein Garnisonprediger vorhanden ist, aber ein Generalkommando sich befindet, hat der Oberprediger des Armeekorps in den detaschirten Divisionsquartieren der ältere der beiden Divisionsprediger, in den übrigen Garnisonen aber, der mit der Seelsorge für das Militair beauftragte evangelische Civilgeistliche die eben erwähnten Parochialrechte eines Garnisonpredigers.

Die nach einem Orte kommandirten Militairpersonen sind zur Garnison desselben in kirchlicher Beziehung nur dann zu rechnen, wenn die Dauer des Kommando's auf wenigstens ein Jahr bestimmt ist; im entgegengesetzten Falle bleiben sie in ihrem frühern Parochialverhältnisse.

§. 41. In allen Garnisonen, wo nach §. 5. einem katholischen Geistlichen die Seelsorge für die katholischen Individuen der Besatzung übertragen ist,

pelan wojskowy, lub xiądz cywilny mający sobie poruczoném pasterstwo dusz dla wojska, naówczas, dopóki trwa ten stósunek dyslokacyjny, rachować się będą do jego gminy, a zasadowy związek parochialny z swym wojskowym nadkapelanem lub kapelanem dywizjonalnym ogranicza się, przez ten czas, na kommunikacjach, które końcem prowadzenia ksiąg kościelnych, według §§. 41. i 42. czynione być mają.

§. 40. Z powyższego okazuje się, iż do gminy kapelanów garnizonowych, tak w miastach stołecznych, jakoteż w twierdzach, należą te garnizonujące tamże oddziały i pojedyńcze osoby wojskowe, których, według zasadowych granic parochialnych (§. 38.), właściwy kapelan wojskowy nieznajduje się w miejscu. Podobnież należą do niéj także wszystkie w miejscu mieszkające, według §. 34. do gmin wojskowych należące osoby, które, nienależąc ani do któregokolwiek oddziału wojska, ani do osób ze składu głównéj lub dywizyjnéj Kommendy, niemają żadnego właściwego kapelana wojskowego, niemniéj w fortecach cały personał forteczny, to samo wszyscy więźnie forteczni. W miejscach garnizonowych, gdzie nie ma kapalana garnizonowego, lecz znajduje się główna Kommenda, nadkapelan korpusu w detaszowanych dzielnicach dywizyjnych starszy z pomiędzy dwóch kapelanów dywizjonalnych, w innych zaś garnizonach, ewanielicki xiądz cywilny, przeznaczony ad curam animarum dla wojska, ma wspomnione dopiero prawa parochialne kapelana garnizonowego.

Kommenderowane dokądkolwiek osoby wojskowe, wtenczas tylko mają być rachowane do garnizonu miejscowego pod względem kościelnym, gdy kommenda przynajmniéj na rok jest przeznaczona; w przeciwnym razie pozostają w swych dawniejszych stósunkach parochialnych.

§. 41. We wszystkich garnizonach, gdzie według §. 5. xiądz katolicki ma sobie poruczoną dusz opiekę dla katolików garnizonu, wy-

übt derselbe in Hinsicht ihrer, die Parochialrechte in derselben Art aus, wie in Hinsicht der Civilmitglieder seiner Gemeinde.

Bei den in diesem militairischen Theile derselben von ihm zu verrichtenden Taufen und Trauungen, muß er jedoch nicht allein die in der gegenwärtigen Militair-Kirchenordnung, in Hinsicht dieser kirchlichen Akte gegebenen Vorschriften gleichfalls beobachten, sondern auch, wenn am Orte ein evangelischer Militairgeistlicher sich befindet, unmittelbar nach vollzogener Handlung, entgegengesetztenfalls aber am Schlusse des Jahres, dem Militairgeistlichen, zu dessen Parochie die betreffenden Individuen, nach den im §. 38. enthaltenen Bestimmungen, gehören, durch abschriftliche Mittheilung der, während des abgelaufenen Jahres, für diese ihm übertragene Militairgemeinde geführten Tauf- und Trauungsregister, denen auch eine Abschrift des Sterberegisters beizufügen ist, zum Behufe der Eintragung in das Militairkirchenbuch, Anzeige machen.

§. 42. Eben diese jährliche Mittheilung hat auch der für die detaschirten Garnisonen mit der Seelsorge beauftragte evangelische Civilgeistliche, imgleichen jeder Garnisonprediger dem betreffenden Militair-Ober- oder Divisionsprediger in Hinsicht der zu dessen Gemeinde gehörenden Truppen-Abtheilungen zu machen.

§. 43. Da die Divisionsprediger beim Ausmarsche ihrer Division, diese ins Feld zu begleiten verpflichtet sind, so werden während ihrer Abwesenheit, alle in der Garnison zurückbleibende Personen ihrer Gemeinde, bis zu ihrer Rückkehr, in dem Garnisonorte des nach §. 3. zurückbleibenden Militair-Oberpredigers zur Gemeinde desselben, in den übrigen Garnisonen aber, wenn daselbst ein Garnisonprediger sich befindet, zu dessen Gemeinde gerechnet, und wo ein solcher nicht vorhanden ist, wird die einstweilige Seelsorge für sie nach §. 5. einem der Ortsgeistlichen, von dem Konsistorio übertragen.

§. 44. Wenn Militairpersonen eine Taufe oder Trauung von einem andern Geistlichen, als dem, zu dessen Gemeinde sie nach Vorstehendem gehören, ver-

konywa on, co do nich, prawa parochialne w tym samym sposobie, jak we względzie członków cywilnych swojéj gminy.

Wszakże co do odbywania w téj wojskowéj części onéjże chrztów i ślubów, winien on nietylko zachowywać także udzielone w niniejszym wojskowym porządku kościelnym, przepisy pod względem tych kościelnych aktów, ale też, skoro w miejscu znajduje się ewanielicki xiądz wojskowy, zaraz po dopełnionym obrządku, w przeciwnym zaś razie w końcu roku, xiędzu wojskowemu, do którego parochii osoby te, według zawartych w §. 38. postanowień należą, donosić przez udzielanie w kopii regestrów chrztów i ślubów, w ciągu upłynionego roku, co do téj powierzonéj mu gminy wojskowéj prowadzonych, do których przyłączyć należy kopią regestru zmarłych, a to celem zapisania tego w wojskową księgę kościelną.

§. 42. Do téj corocznéj kommunikacyi obowiązany jest także xiądz cywilny mający sobie powierzoną opiekę dusz dla detaszowanych garnizonów, to samo każdy kapelan garnizonowy, względem właściwego wojskowego nadkapelana i kapelana dywizyonalnego, co się dotyczy oddziałów wojska do gminy jego należących.

§. 43. Ponieważ kapelani dywizjonalni podczas wymarszu swéj dywizyi obowiązani są znajdować się przy niéj, zaczém na czas ich nieobecności wszystkie pozostające w garnizonie osoby ich gminy, aż do ich powrotu, rachować się będą w miejscu garnizonowém pozostającego tamże według §. 3. wojskowego nadkapelana, do tegoż gminy, w innych zaś garnizonach, jeżeli tamże znajduje się kapelan garnizonowy, do jego gminy, a gdzie takiego nie ma, poruczy Konsystorz tymczasową opiekę dusz dla nich według §. 5. jednemu z xięży miejscowych.

§. 44. Jeżeli osoby wojskowe życzą sobie, żeby inny xiądz odbył chrzest lub ślub, a nie ten, do którego według powyższych prze-

richtet zu sehen wünschen, so bedürfen sie dazu eines Dimissoriale von Seiten ihres kompetenten Seelsorgers. Da eine solche Handlung jedoch allemal in das Kirchenbuch der Militairgemeinde, welcher das betreffende Individuum angehört, eingetragen werden muß, so ist der sie verrichtende Geistliche, er mag vom Militair oder Civil seyn, verpflichtet, zu diesem Behufe dem kompetenten Geistlichen, nach ihrer Vollziehung, davon sofort Anzeige zu machen.

Sind Mitglieder einer Militairgemeinde in Ansehung einer außerhalb ihres gewöhnlichen Garnison- oder Wohnortes vorzunehmenden geistlichen Amtshandlung von ihrem kompetenten Geistlichen dimittirt, so kann der Militairgeistliche des Orts, wo die Handlung vorgenommen werden soll, nicht verlangen, daß sie von ihm verrichtet werde, sondern diese darf daselbst, ohne daß dazu ein nochmaliges Dimissoriale von Seiten des letztern erforderlich ist, auch von einem Civilgeistlichen vollzogen werden. Der kompetente Militairgeistliche hat daher in solchen Fällen sein Dimissoriale ganz allgemein, auf jeden zu der betreffenden Handlung berechtigten Geistlichen seiner Konfession auszustellen.

§. 45. Römisch-katholische Mitglieder der Militairgemeinden bedürfen, um die sie betreffenden actus ministeriales von einem Geistlichen ihrer Konfession verrichten zu lassen, niemals eines Dimissoriale von dem evangelischen Militairprediger, zu dessen Gemeinde sie, ihrem Dienstverhältnisse nach, gehören.

Ist jedoch die Seelsorge für sie, nach §. 5., einem katholischen Civilgeistlichen übertragen worden, so darf eine solche Handlung von einem andern katholischen Civilgeistlichen nicht anders, als nach zuvor von Seiten des erstern erfolgten Dimissoriale, verrichtet werden.

§. 46. Die den römischkatholischen Mitgliedern der Militairgemeinden zustehende Befugniß, alle sie betreffende geistliche Handlungen durch einen Geistlichen ihrer Konfession verrichten zu lassen, schließt indessen die Befugniß und Verpflichtung des evangelischen Militairpredigers, zu dessen Gemeinde sie nach den §§. 38. bis 40. gehören, wenn sie es wünschen sollten, diese Handlung, vorausgesetzt, daß sie zu den

pisów należą, winni uzyskać na to pozwolenie właściwego swego parocha. Że zaś akt taki powinien być zawsze zapisanym do księgi kościelnéj gminy wojskowéj, do któréj należy osoba, któréj się to dotyczy, obowiązanym jest przeto xiądz, który go uskutecznia, bądź że jest wojskowym lub cywilnym, dopełniwszy go, donieść niezwłocznie właściwemu xiędzu.

Skoro członki gminy wojskowéj uzyskały pozwolenie swego xiędza na odbycie aktu duchownego za zwyczajném swém miejscem garnizonu lub zamieszkania, xiądz wojskowy miejsca, gdzie ten akt ma być uskutecznionym, niemoże żądać, żeby on go dopełnił, lecz owszem może go uskutecznić nawet xiądz cywilny, niepotrzebując zezwolenia z strony tamtego. A zatém właściwy xiądz wojskowy powinien w takich przypadkach wydawać w ogólnych wyrazach zezwolenie na każdego xiędza swego wyznania, upoważnionego do odbycia zamierzonego aktu.

§. 45. Rzymsko-katolickie członki gmin wojskowych, chcąc żeby tyczących się ich obrządków duchownych dopełnił xiądz ich wyznania, niepotrzebują nigdy na to zezwolenia ewanielickiego xiędza wojskowego, do którego gminy, przez swe stósunki służbowe, należą.

Jeżeli zaś opieka dusz dla nich, według §. 5., poruczoną jest katolickiemu xiędzu cywilnemu, wówczas inny xiądz katolicki cywilny niemoże odbyć takiego aktu, jak tylko za zezwoleniem pierwszego.

§. 46. Służące jednak rzymsko-katolickim członkom gmin wojskowych prawo używania do tyczących ich się obrządków duchownych xiędza swego wyznania, niewyłącza prawa i obowiązku ewanielickiego xiędza wojskowego, do którego gminy według §§. 38. do 40. należą, do dopełnienia, gdyby tego życzyli, tego aktu podług jego rytuału, skoro tylko akt

auch in der evangelischen Kirche vorkommenden gehört, nach dem Ritus derselben, zu verrichten, nicht aus.

§. 47. Eben so wenig, wie es einem Militairprediger erlaubt ist, geistliche Amtshandlungen bei Mitgliedern einer andern Militair- oder Civilgemeinde, ohne Genehmigung des kompetenten Geistlichen vorzunehmen, eben so wenig darf dies von einem Civilgeistlichen bei Mitgliedern einer Militairgemeinde geschehen. Eines förmlichen Dimissoriale dazu bedarf es jedoch, sowohl für die Militair- wie für die Civilgeistlichen, nur bei Taufen und Trauungen. Hinsichts der übrigen geistlichen Amtshandlungen (der Beichte, des Abendmahls, imgleichen der Einsegnung der Kinder und ihrer Vorbereitung dazu), bei denen es, in Folge besondern persönlichen Vertrauens oder anderer individuellen Rücksichten, den sie betreffenden Personen wünschenswerth seyn kann, sie von einem andern Geistlichen, als dem, zu dessen Gemeinde sie gehören, verrichten zu lassen, ist, wenn der letztere wider Vermuthen nicht geneigt seyn sollte, ausdrücklich oder stillschweigend darein zu willigen, das Konsistorium, auf den desfallsigen gehörig motivirten Antrag der die Handlung wünschenden Militair- oder Civilperson, von dieser Einwilligung zu dispensiren befugt.

Daß von der Nothwendigkeit eines Dimissoriale, oder einer Dispensation von Seiten des Konsistorii, die Fälle ausgenommen sind, wo Gefahr im Verzuge ist, wie z. B. bei Sterbenden, versteht sich von selbst.

§. 48. In allen Fällen, wo eine geistliche Amtshandlung von einem andern, als dem, nach Vorstehendem, kompetenten Geistlichen verrichtet worden, hat derjenige Prediger, dem sie eigentlich zukommt, nicht aber derjenige, der sie verrichtet, dieselbe in sein Kirchenbuch einzutragen. Die Kirchenbücher eines Militairpredigers dürfen aber keine andere Amtshandlungen enthalten, als die bei wirklichen Mitgliedern seiner Gemeinde vorgefallenen; über alle von ihm bei Andern verrichteten, hat er besondere Listen zu führen, aber auch dem Militair- oder Civilgeistlichen, zu dessen Kompetenz sie eigentlich gehören, sofort nach der Voll-

takowy także do obrządków kościoła ewanielickiego należy.

§. 47. Jak niewolno xiędzu wojskowemu, przedsiębrać akta urzędu duchownego u członków innéj gminy wojskowéj lub cywilnéj, bez zezwolenia właściwego xiędza, tak niewolno czynić tego xiędzu cywilnemu co się tyczy członków gminy wojskowéj. Wszakże wyraźne dimissoriale tak co do wojskowych jakoteż cywilnych xięży, potrzebném jest tylko pod względem chrztów i ślubów. Co się tyczy innych aktów urzędu duchownego (spowiedzi, kommunii, przygotowania dzieci do spowiedzi), któreby w skutku szczególnego osobistego zaufania lub innych indywidualnych względów, interesowane osoby życzyły widzieć dopełnionemi przez innego xiędza, jak tego, do którego należą gminy, jeżeliby ostatni, nad spodziewanie niemiał chęci zezwolić na to wyraźnie lub milczeniem, mocen jest Konsystorz dyspensować od tego zezwolenia, za uczynionym o to i powodami wspartym wnioskiem osoby wojskowéj lub cywilnéj, która tego pragnie.

Rozumi się samo z siebie, iż od potrzeby uzyskania zezwolenia lub dyspensy ze strony Konsystorza, wyłączone są przypadki, gdzie niebezpieczeństwo zachodzi z przewłoki, np. co do osób umierających.

§. 48. We wszystkich przypadkach, gdzie jakiego aktu duchownego dopełnia inny, a nie, według powyższego, właściwy xiądz, kapelan, do którego to właściwie należy, a nie ten, który go odbył, winien go do swéj księgi kościelnéj zapisać. A tak kościelne księgi kapelana wojskowego niepowinny zawierać w sobie żadnych innych aktów urzędowych, prócz tych, które się tyczą aktualnych członków jego gminy; wszystkie obrządki dopełnione u innych członków, zaciągać powinien do osobnych list, a wojskowemu lub cywilnemu xiędzu, do którego właściwie należą, niezwło-

ziehung, die erforderlichen Data zur Eintragung in das Kirchenbuch mitzutheilen.

V. Von den Amtsgeschäften der Militairprediger.

§. 49. Die Amtspflichten der Militairprediger beziehen sich theils auf die ihnen übertragene geistliche Seelsorge, theils auf die ihnen obliegende Wirksamkeit bei den Militair-Unterrichts-Anstalten.

A. Geistliche Amtspflichten.

1. Militair-Gottesdienst.

§. 50. In ersterer Beziehung besteht das Hauptgeschäft der Militairprediger in der Abhaltung des Militairgottesdienstes, nach der für die Armee vorgeschriebenen Liturgie.

In Friedenszeiten muß in jeder Garnison, die einen eigenen Militairprediger hat, außer an den hohen kirchlichen Festtagen, der sonntägliche Militair-Gottesdienst so oft abgehalten werden, daß im Laufe eines Monats alle Truppentheile der Garnison einmal daran Theil nehmen können. Die nach Maaßgabe der besondern Ortsverhältnisse in dieser Hinsicht erforderlichen Anordnungen bleiben dem Uebereinkommen des Generalkommando's und des Konsistorii der Provinz überlassen.

§. 51. Da, wo eine eigene Garnisonkirche sich befindet, wird diese, wie sich von selbst versteht, zum Militairgottesdienste benutzt, wo aber eine solche nicht vorhanden ist, eine Civilkirche des Orts von dem Konsistorio, im Einverständnisse mit dem Generalkommando, dazu ermittelt, in welcher dann, Falls der Raum es erlaubt, für die Garnison abgesonderte Plätze anzuweisen sind. Wo dagegen die räumlichen Verhältnisse dies nicht gestatten, ist der Militairgottesdienst zu einer dem Civilgottesdienste nicht zu nahen Stunde abzuhalten, damit nicht gegenseitige Störungen veranlaßt werden.

cznie, po dopełnieniu aktu, kommunikować potrzebne szczegóły do zapisu w księgę kościelną.

V. O czynnościach urzędowych kapelanów wojskowych.

§. 49. Obowiązki urzędowe kapelanów wojskowych ściągają się częścią do powierzonego im duchownego pasterstwa, częścią do należących do nich zatrudnień przy instytutach wojskowych naukowych.

A. Duchowne obowiązki urzędowe.

1. Nabożeństwo wojskowe.

§. 50. W pierwszym względzie głównem jest zatrudnieniem kapelanów wojskowych odprawiania nabożeństwa, podług liturgii przepisanéj dla armii.

Podczas pokoju należy w każdym garnizonie, mającym własnego kapelana wojskowego, prócz uroczystych świąt kościelnych, odprawiać niedzielne nabożeństwo wojskowe tak często, żeby w ciągu miesiąca wszystkie oddziały wojska garnizonu raz na niém znajdować się mogły. Potrzebne w tym względzie roporządzenia zgodnie z stósunkami miejscowemi zostawiają się umowie Głównéj Kommendy i Konsystorza Prowincyi.

§. 51. Tam, gdzie jest własny kościoł garnizonowy, odbywa się w nim nabożeństwo wojskowe, jak się samo z siebie rozumi, gdzie zaś tego niema, postara się Konsystorz w porozumieniu z Główną Kommendą o miejscowy kościoł cywilny, w którym, jeżeli jest tyle przestronny, wyznaczyć należy oddzielne miejsca dla garnizonu. Jeżeli zaś nie ma miejsca, trzeba odprawiać nabożeństwo wojskowe w nie zbyt bliskiéj godzinie cywilnego nabożeństwa, żeby zobopólnych uniknąć przeszkód.

§. 52. Ist am Orte eine eigene Garnisonkirche vorhanden, so hängt die Wahl der, zur Feier des gewöhnlichen sonntäglichen Militairgottesdienstes, ein für allemal zu bestimmenden Vormittagsstunde, von dem Befehlshaber der Garnison ab. Bei besonderen militairischen Feierlichkeiten, so wie bei Zusammenziehung einer Division oder eines Armeekorps, ist der Kommandeur befugt, die Abhaltung eines außerordentlichen Militairgottesdienstes zu verfügen, und Zeit und Ort desselben zu bestimmen, doch hat er darüber, soweit es möglich ist, bei Zeiten mit dem Prediger Abrede, und darauf Rücksicht zu nehmen, daß dieser sich auf seinen Vortrag gehörig vorbereiten könne, und die gottesdienstliche Feier auf eine würdige Weise gehalten werde, so wie auch während des Gottesdienstes die Befehlshaber sorgfältig darauf zu achten verpflichtet sind, daß alle Störung der Andacht und Erbauung vermieden werde.

§. 53. In denjenigen Garnisonen, wo die Seelsorge für das evangelische Militair einem Civilprediger übertragen ist, nimmt dasselbe in der Regel an dem gewöhnlichen Civil-Gottesdienste Theil, indem es der Abhaltung eines besondern Militair-Gottesdienstes nur dann bedarf, wenn örtliche Verhältnisse, z. B. Mangel an Raum, es nothwendig machen.

Die desfallsige Anordnung geschieht in Folge des §. 20. von Seiten des Konsistorii der Provinz, nach vorheriger Einigung mit dem Generalkommando. Die in Hinsicht der Benutzung der Civilkirchen durch das Militair im §. 51. enthaltenen Bestimmungen, kommen dabei gleichfalls in Anwendung.

§. 54. Im Felde wird, in sofern es die Umstände gestatten, an jedem Sonn- und hohen kirchlichen Festtage für beide Konfessionen Gottesdienst gehalten. Die Bestimmung der Zeit und des Orts dazu hängt allein von den Befehlshabern ab, die dabei jedoch das in dieser Beziehung im §. 52. Gesagte zu berücksichtigen haben.

Außer dem Gottesdienste sind die Militairgeistlichen beider Konfessionen im Felde auch zu täglichen, Morgens und Abends abzuhaltenden, Andachten verpflichtet.

§. 52. Jeżeli jest w miejscu własny kościoł garnizonowy, wyznaczenie raz na zawsze godziny przedpołudniowéj do odprawiania zwyczajnego niedzielnego nabożeństwa wojskowego, zależy od wyboru dowódzcy garnizonu. Z powodu szczególnych obchodów uroczystości wojskowych, tudzież podczas zgromadzenia dywyzyi lub korpusu, wolno dowódzcy, rozporządzić odprawienie nadzwyczajnego nabożeństwa wojskowego, i oznaczyć czas i miejsce onego, powinien jednak, ile to nastąpić może, umowić się o to wcześnie z kapelanem i mieć na to wzgląd, żeby tenże mógł się należycie przygotować z kazaniem, i żeby nabożeństwo odbyło się w godnym sposobie, równie jak i podczas nabożeństwa dowódzcy troskliwie nad tém czuwać powinni, żeby modlitwa i zbudowanie najmniejszéj niedoznawało przeszkody.

§. 53. W garnizonach, gdzie opieka dusz dla wojska ewanielickiego powierzoną jest xiędzu cywilnemu, ugęszcza ono zwykle na zwyczajne nabożeństwo cywilne, ileże odprawianie osobnego nabożeństwa wojskowego wtenczas tylko jest potrzebném, gdy okoliczności miejscowe, np. brak lokalu, tego wymaga.

Rozporządzenie w téj mierze wychodzi stósownie do §. 20. z strony Konsystorza Prowincyi, za poprzedniczém umówieniem się z Główną Kommendą. Postanowienia zawarte w §. 51. względem użycia przez wojsko kościołów cywilnych, znajdują tu także zastósowanie.

§. 54. W obozie, skoro okoliczności dozwolą, odbywać się będzie nabożeństwo dla obu wyznań w każdą niedzielę i w każde uroczyste święto kościelne. Oznaczenie czasu i miejsca tym końcem zależy od dowódzców, którzy jednak powinni przytém mieć wzgląd na to, co się w §. 52. powiedziało.

Prócz nabożeństwa obowiązani także są xięża obu wyznań odbywać w obozie codziennie modły, zrana i wieczor.

§. 55. Kein Militairgeistlicher darf im Kriege, wegen der dann mit seinem Berufe verknüpften Beschwerlichkeiten und Gefahren, sich der Erfüllung seiner Amtspflichten entziehen, und seine Gemeinde, ohne ausdrückliche Erlaubniß oder bestimmten Befehl seines Militairbefehlshabers, verlassen. Wenn die Umstände es gestatten und der Befehlshaber es wünscht, hat er, vor dem Beginnen eines Gefechtes, den versammelten Truppen mit einigen kräftigen Worten nochmals ihre Pflichten für König und Vaterland, bei dem bevorstehenden entscheidenden Augenblicke vorzuhalten. Nimmt das Gefecht seinen Anfang, so müssen sich die Militairgeistlichen soviel als möglich dahin begeben, wo die beweglichen Lazarethe in Thätigkeit sind, um die Schwerverwundeten oder Sterbenden durch die Tröstungen der Religion aufzurichten, auch ihre etwanigen Wünsche und Aufträge zu erfahren und nach Möglichkeit zu erfüllen.

§. 55. Niewolno żadnemu xiędzu wojskowemu podczas wojny, z powodu połączonych z powołaniem jego trudów i niebezpieczeństw, uchylać się od dopełnienia swych obowiązków i opuszczać swą gminę, bez wyraźnego zezwolenia lub rozkazu swego zwierzchnika wojskowego. Jeżeli okoliczności dozwolą i dowódzca tego życzy, powinien, przed rozpoczęciem potyczki, przemówić jeszcze raz do zgromadzonego wojska w krótkich dobitnych wyrazach, przedstawiając im obowiązki względem Króla i ojczyzny, jakie winni dopełnić w zbliżającéj się stanowczéj chwili. Gdy się bój rozpocznie, powinni xięża wojskowi udawać się ile możności tam, gdzie są ruchome lazarety, aby nieść ciężko-rannym lub konającym pocieszenia religii, przyjmować także ich życzenia i polecenia i oneż ile można dopełniać.

§. 56. Jeder evangelische Militairprediger hat seiner Gemeinde die reine und unverfälschte Lehre Jesu Christi, wie solche in der heiligen Schrift enthalten ist, in Gemäßheit des kirchlichen Lehrbegriffs der evangelischen Konfession, in einer ungekünstelten, faßlichen und herzlichen Sprache vorzutragen, seine Vorträge, so wie die Zeit es irgend gestattet, mit dem gewissenhaftesten Fleiße auszuarbeiten, und dabei sowohl die Beförderung eines ächtchristlichen Sinnes überhaupt, als auch die dem Stande seiner Zuhörer besonders obliegenden Pflichten zu seinem Hauptaugenmerke zu machen.

§. 56. Każdy ewanielicki kapelan wojskowy powinien swéj gminie przedstawiać czystą i nieskażoną naukę Jezusa Chrystusa, jak takowa zawartą jest w piśmie świętém, stósownie do zasad kościoła wyznania ewanielickiego, używając mowy prostéj, zbliżonéj do do pojęcia i trafiającéj do serca, kazania swe ile czas tego dozwala, z najsumienniejszą pilnością układać, mając przytém szczególniéj na uwadze tak rozszerzanie prawdziwie chrześciańskiego ducha w ogóle, jakoteż powinności, do których szczególnie słuchacze jego przez stan swój są obowiązani.

§. 57. In Friedenszeiten wird das heilige Abendmahl von dem Militairprediger in seiner Garnison, nach den Umständen viertel- oder halbjährlich, nach vorhergegangener Beicht-Andacht, den Vorschriften der Liturgie gemäß, feierlich gehalten. Acht Tage vorher muß dieses bei der Parole bekannt gemacht werden. Auch hat der Militairprediger dafür zu sorgen, daß die Kommunikantenlisten ihm von den Feldwebeln oder Wachtmeistern bei Zeiten eingereicht werden, damit, Falls einer oder der andere von denen, die kom-

§. 57. W czasie pokoju, sprawuje kapelan wojskowy w swoim garnizonie uroczyście, podług przepisów liturgii, obrządek Wieczerzy Pańskiéj, w miarę okoliczności co ćwierć- lub co pół roku, który poprzedza spowiedź. Oznajmić to należy ośm dni wprzody przy parolu. Starać się także powinien kapelan wojskowy, żeby mu feldweblowie lub wachmistrze wcześnie podawali listy kommunikantów, ażeby, znając którego z chcących

munizíren wollen, ihm als einer besondern Ermahnung bedürftig, bekannt ist, oder angezeigt wird, er noch Zeit habe, denselben zu sich kommen zu lassen, um sie ihm auf eine angemessene Weise zu ertheilen. Die Kosten für Brot und Wein zur Kommunion sind von dem Prediger, nach den darüber vorhandenen besondern Vorschriften, bei der Intendantur des Armeekorps zu liquidiren.

kommunikować, potrzebującego napomnienia, lub mając go sobie doniesionego, mógł go jeszcze zawczasu przywołać do siebie i dać mu takowe. Likwidacją kosztów za chleb i wino do kommunii powinien kapelan podawać Intendenturze korpusu, stósując się do przepisów w téj mierze.

§. 58. Die in dem vorstehenden §. enthaltenen Bestimmungen kommen auch in denjenigen Garnisonen, wo die Seelsorge für das Militair einem evangelischen Civilgeistlichen übertragen ist, für diesen in Anwendung.

Diejenigen Garnisonorte dagegen, wo eine solche Uebertragung, in Ermangelung eines evangelischen Ortsgeistlichen, nicht Statt finden kann, müssen, wenn deren Besatzung ganz oder zum Theile evangelischer Konfession ist, zweimal im Jahre von dem Militair-, Ober- oder Divisionsprediger, zu dessen Gemeinde die Besatzung nach §. 38. gehört, zur Abhaltung des Gottesdienstes und der Kommunion bereiset werden, und eben solche Bereisungen, wenn die Besatzung theilweise aus katholischen Individuen besteht und kein katholischer Geistlicher sich am Orte befindet, dem die Seelsorge für sie, nach §. 5. übertragen werden kann, von dem Geistlichen einer der nächstliegenen katholischen Gemeinden geschehen. Das Konsistorium der Provinz hat über das in letzterer Beziehung Erforderliche, mit der bischöflichen Behörde eine Uebereinkunft zu treffen und demnächst dem Generalkommando davon Mittheilung zu machen, wleches seiner Seits dem Kriegsministerio zum Behuf der Anweisung der Kosten, über welche der §. 99. das Nähere enthält, darüber Bericht erstatten wird.

Der Zeitpunkt solcher Bereisungen durch den Militairprediger oder einen katholischen Geistlichen, muß dem Befehlshaber der betreffenden Garnison, durch die ihm vorgesetzte Militairbehörde, bei Zeiten angezeigt werden, damit die im §. 57. vorgeschriebene Be-

§. 58. Postanowienia w poprzednim §fie zawarte stósują się także do ewanielickiego xiędza cywilnego w garnizonach, gdzie opieka dusz co do wojska, temuż jest poruczoną.

Do miejsc zaś garnizonowych, gdzie taż opieka dla braku xiędza ewanielickiego powierzoną być niemoże, skoro garnizon cały lub część onegoż jest wyznania ewanielickiego, powinni nadkapelan lub kapelan dywizjonalny, do którego gminy osada według §. 38. należy, dwa razy do roku zjeżdżać dla odbycia nabożeństwa i kommunii; takoweż podróże, skoro osada składa się poczęści z katolików a w miejscu nie ma xiędza katolickiego, któremuby opieka dusz dla tejże, według §. 5. powierzoną być mogła, xiądz najbliższéj gminy katolickiéj przedsiębrać winien. Konsystorz Prowincyi ułoży się w tym ostatnim względzie z Władzą Biskupią i zakommunikuje to następnie Głównéj Kommendzie, która z swéj strony zda raport Ministerstwu wojny w celu zaassygnowania kosztów, o których §. 99. bliższe postanowienia zawiera.

O czasie takowych objazdek przez kapelana wojskowego lub xiędza katolickiego powinna przełożona mu władza wojskowa uwiadomić wcześnie kommendanta dotyczącéj osady, ażeby przepisane w §. 57. oznajmienie i ułoże-

kanntmachung und Anfertigung der Kommunikanten-Listen zur rechten Zeit geschehen könne.

nie list kommunikantów w przyzwoitym czasie nastąpić mogło.

2. Taufen.

§. 59. Dem evangelischen Militairprediger steht die Taufe jedes in seiner Gemeinde gebornen ehelichen Kindes zu, dessen Vater zur evangelischen Konfession gehört.

Die allgemeine Vorschrift, daß uneheliche Kinder auf den Namen der Mutter getauft und auch auf ihren Namen in das Taufregister eingeschrieben werden müssen, findet auf die unehelichen Kinder der Militairpersonen gleichfalls Anwendung. Der Militairprediger darf demnach die Taufe eines solchen Kindes nur dann verrichten, wenn die Mutter zur Militairgemeinde gehört, also Tochter einer Militairperson ist, und noch im väterlichen Hause sich befindet. Der Name des Vaters ist jedoch, wenn derselbe die Vaterschaft anerkannt hat, in das Kirchenbuch zu vermerken, um das künftige Erbfolgerecht des auf den Namen der Mutter zu taufenden unehelichen Kindes zu sichern.

§. 60. Die im vorstehenden §. enthaltenen Bestimmungen sind von den mit der Seelsorge für das Militair beauftragten Civilgeistlichen gleichfalls zu beobachten.

3. Trauungen.

§. 61. Die in den beiden §§. 59. und 60. gegebenen Bestimmungen gelten analogisch auch bei den Trauungen.

Alle zu einer Militairgemeinde gehörende Personen, ohne Unterschied des Geschlechts und der Konfession, müssen, wenn sie sich verheirathen wollen, von dem mit der Seelsorge für sie beauftragten Geistlichen proklamirt werden.

Bei den detaschirten, einem Garnison- oder evangelischen Civilprediger überwiesenen Truppentheilen,

2. Chrzty.

§. 59. Kapelanowi wojskowemu ewanielickiemu służy chrzest każdego w gminie jego narodzonego dziecięcia prawego łoża, którego rodzic do ewanielickiego należy wyznania.

Powszechny przepis, żeby dzieci nieprawego łoża chrzcono podług nazwiska matki i zapisywano do księgi chrztów, stósuje się także do nieprawego łoża dzieci osób wojskowych. Kapelanowi wojskowemu wolno więc tylko wtenczas chrzcić takowe dziecie, gdy matka należy do gminy wojskowéj, a zatém jest córką osoby wojskowéj, i znajduje się jeszcze w domu rodzicielskim. Wszakże nazwisko ojca, gdy się nim być uznał, należy zanotować w księdze kościelnéj, dla zabezpieczenia przyszłego prawa sukcessyi dziecięciu nieślubnych rodziców, na nazwisko matki ochrzcić się mającemu.

§. 60. Zawartych w poprzednim §. postanowień winni także dopełnić xięża cywilni, którym opieka dusz dla wojska jest poruczoną.

3. Śluby.

§. 61. Przepisy w §§. 59 i 60. stósują się analogicznie do ślubów.

Wszystkie do gminy wojskowéj należące osoby, bez różnicy płci i wyznania, chcąc wejść w śluby małżeńskie, muszą być zapowiedziane przez xiędza, któremu jest dla nich opieka dusz powierzona.

Co do detaszowanych, kapelanowi garnizonowemu lub cywilnemu xiędzu ewanielic-

ingleichen bei den römischkatholischen Individuen der Militairgemeinden, geschieht die Proklamation daher nicht von dem Militairprediger, zu dessen Gemeinde sie, nach den im §. 38. bemerkten normalen Parochial-Verhältnissen, gehören, sondern von dem Garnison-Prediger, oder dem mit der Seelsorge für sie beauftragten evangelischen oder katholischen Civilgeistlichen. In Hinsicht auf die Proklamirung der Beurlaubten und Kommandirten kommen die, beziehungsweise im §. 37. und am Schlusse des §. 40., enthaltenen Bestimmungen zur Anwendung.

Das Aufgebot einer Militairperson braucht übrigens nur an dem Orte zu geschehen, wo der Truppentheil, zu dem sie gehört, zur Zeit in Garnison steht, auch wenn sie noch kein Jahr sich daselbst befindet.

§. 62. Der nach vorstehendem §. zur Proklamirung befugte und verpflichtete Geistliche verrichtet, wenn der Bräutigam zu der ihm übertragenen Gemeinde gehört, auch die Trauung, indem in den Militairgemeinden die Trauung ausschließlich dem Pfarrer des Bräutigams zusteht, und dieselbe daher, wenn zwar die Braut zur Militairgemeinde, der Bräutigam aber zur Civilgemeinde gehört, nicht vom Militairprediger, sondern vom Civilgeistlichen geschehen muß, es sey denn, daß letzterer dem Bräutigam ein Dimissoriale ertheilte. Ein Dimissoriale kann übrigens nur auf die Kopulation, nie auf die Proklamation sich erstrecken, indem letztere nirgends anders, als in den Gemeinden, zu welchen der Bräutigam und die Braut gehören, geschehen darf.

§. 63. Alle sonst in Hinsicht auf das Aufgebot und die Trauung erlassene, oder künftig erfolgende allgemeine Verordnungen, kommen bei den Verheirathungen in den Militairgemeinden gleichfalls zur Anwendung. Die Militairprediger sind daher verpflichtet, sich mit denselben sorgfältig bekannt zu machen und danach zu achten.

Außerdem haben sie in dieser Beziehung folgende Bestimmungen zu beobachten:

kiemu poruczonych oddziałów wojska, to samo co do katolików gmin wojskowych, nieuskutecznia się odpowiedź przez kapelana wojskowego, do którego gminy, podług wymienionych w §. 38. stósunków zasadowych należą, lecz kapelan garnizonowy, lub ewanielicki albo katolicki xiądz cywilny, któremu staranie dusz jest powierzone. Co się dotyczy zapowiedzi urlopowanych lub kommenderowanych, znajdują zastósowanie przepisy, resp. §. 37. i w końcu §. 40.

Zresztą dosyć jest zapowiedzieć osobę wojskową tylko w miejscu, gdzie w porę garnizonuje wojsko, do którego ona należy, chociaż tamże jeszcze roku niebawi.

§. 62. Xiądz, który według poprzedniczego §. ma prawo i obowiązek do uskutecznienia zapowiedzi, daje także i ślub, skoro narzeczony do powierzonéj mu gminy należy; w gminach bowiem wojskowych ślub służy wyłącznie plebanowi narzeczonego, i takowy przeto, gdy wprawdzie narzeczona należy do gminy wojskowéj, a narzeczony do gminy cywilnéj, danym być powinien nie przez kapelana wojskowego, lecz przez xiędza cywilnego, chybaby narzeczony uzyskał zezwolenie ostatniego. Zresztą zezwolenie to rozciągać się może tylko do ślubu, nigdy zaś do zapowiedzi, która nigdzie nastąpić niemoże, jak tylko w gminach, do których narzeczony i narzeczona należą.

§. 63. Wszelkie we względzie zapowiedzi i ślubu wydanemi być mogące ogólne rozporządzenia, stósują się także do zamęść w gminach wojskowych. Kapelani wojskowi są zatem obowiązani, obeznać się z niemi dobrze i według nich postępować.

Prócz tego winni w tym względzie następujące zachować postanowienia:

§. 64. Die Militairprediger und die mit der Seelsorge beim Militair beauftragten evangelischen und katholischen Civilgeistlichen dürfen keine Trauung verrichten, auch kein Dimissoriale dazu ausfertigen, wenn ihnen nicht vorher

a) bei einem Offizier der Königliche Heirathskonsens, bei einem Unteroffizier oder Soldaten der Konsens seines Kommandeurs, bei einem Militairbeamten aber die Genehmigung der demselben vorgesetzten Militairbehörde;

b) ein von dem Prediger der Braut ausgefertigter Schein, daß die Proklamation, in Bezug auf sie, regelmäßig und ohne Einspruch geschehen;

c) wenn der Bräutigam oder die Braut, oder beide Ausländer sind, ein Attest des Civilgerichts über die bei demselben von ihnen eidlich abgelegte Versicherung ihres ehelosen Standes;

vorgelegt worden ist, welche Atteste der Prediger in seiner Kirchen Registratur aufzubewahren hat.

§. 65. In Hinsicht der Dispensation vom öffentlichen Aufgebote kommen in den Militairgemeinden die allgemeinen Bestimmungen gleichfalls zur Anwendung. Für alle zur Klasse der Unteroffiziere und Soldaten gehörende Militairpersonen, imgleichen für die, mit ihnen in gleichem Range stehenden, niedern Militairbeamten, erfolgt diese Dispensation unentgeldlich. Im Falle eines ganz nahen Ausmarsches, oder einer gefährlichen Krankheit, so wie im Felde, und überhaupt unter Umständen, welche die Anwendung der in Hinsicht des öffentlichen Aufgebots, oder der Einholung einer Dispensation bestehenden allgemeinen Vorschriften, unthunlich machen, ist der Militairvorgesetzte des betreffenden Predigers, nach vorheriger sorgfältiger Prüfung der Umstände und Verhältnisse, die Dispensation zu ertheilen befugt.

§. 66. Wenn die auf bestimmte Zeit Beurlaubten, oder die auf weniger als ein Jahr, nach einem andern Orte kommandirten und daher nach den §§. 37.

§. 64. Kapelani wojskowi i xięża cywilni ewanieliccy i katoliccy, mający sobie powierzoną opiekę dusz przy wojsku, niemogą dawać ślubu, ani wystawiać na to zezwolenia, jeżeli im wprzód nie będzie pokazanym

a) co do oficerów konsens Królewski, co do podoficera i żołnierza konsens jego dowódzcy, co do urzędnika wojskowego zezwolenie przełożonéj mu władzy wojskowéj;

b) atest plebana narzeczonéj, iż zapowiedź względem niéj, nastąpiła według przepisu, i żadna niezaszła przeszkoda;

c) gdy narzeczony lub narzeczona, lub obydwaj są cudzoziemcami, atest sądu cywilnego z złożonego pod przysięgą zapewnienia o swoim bezślubnym stanie;

któreto dowody kapelan w registraturze kościelnéj zachować winien.

§. 65. We względzie dyspensy od publicznéj zapowiedzi stósować się należy i w gminach wojskowych do ogólnych postanowień. Dla wszystkich osób wojskowych należących do klassy podoficerów i żołnierzy, to samo dla niższych urzędników wojskowych równego z nimi znaczenia, wydaje się bezpłatnie dyspensa. W razie bliskiego wymarszu, lub niebezpiecznéj choroby, niemniéj w obozie, i zgoła gdy zachodzą okoliczności, dla których niemożna dopełnić powszechnych przepisów względem publicznéj zapowiedzi lub pozyskania dyspensy, przełożony wojskowy właściwego kapelana, mocen jest po poprzedniczém troskliwém zgłębieniu okoliczności i stósunków, udzielić dyspensę.

§. 66. Gdy wojskowi na oznaczony czas urlopowani, lub mniéj jak rok jeden, w inne miejsce kommenderowani, a tém samém we-

bis 40. fortwährend zur Gemeinde ihres Truppentheils gehörenden Individuen sich am Orte des Urlaubs oder Kommando's verheirathen wollen, so bedürfen sie dazu eines Dimissoriale von Seiten ihres kompetenten Militairpredigers, oder des mit der Seelsorge für sie in ihrer eigentlichen Garnison beauftragten evangelischen oder katholischen Civilgeistlichen, welches dieser ihnen jedoch erst nach dem von ihm in seiner Kirche geschehenen Aufgebote ertheilen darf. Die Vorzeigung des im §. 64. erwähnten Proklamationsscheines der Braut, an den das Dimissoriale ertheilenden Geistlichen, ist indessen in solchen Fällen nicht erforderlich, um ihn zur Ausstellung desselben zu berechtigen, sondern die Pflicht, sich die an ihrem Aufenthaltsorte geschehene Proklamation der Braut nachweisen zu lassen, liegt dann allein dem kopulirenden Geistlichen ob.

§. 67. Die im §. 37. erwähnten beurlaubten Rekruten bedürfen zwar, weil sie noch keiner Militairgemeinde angehören, bei ihrer Verheirathung weder eines Aufgebots in der Militairkirche, noch eines Dimissoriale von dem Militairprediger, zu dessen Gemeinde ihr Truppentheil gehört, wohl aber eines Heirathskonsenses von Seiten des Landwehrbataillonskommandeurs, in dessen Bezirk ihre Heimath sich befindet. Kein Prediger darf daher, bevor ihm dieser Konsens vorgezeigt worden ist, einen solchen Rekruten proklamiren oder gar kopuliren.

Für die Individuen der Kriegsreserve und des beurlaubten Theils der Landwehr ist dagegen zu ihrer Verheirathung ein militairischer Heirathskonsens nicht erforderlich.

§. 68. Da übrigens die Militairbefehlshaber bei Ertheilung des Heirathskonsenses nur zu prüfen haben, ob die Heirath in militairischer Beziehung zulässig, nicht aber, ob sie es auch in Hinsicht der übrigen gesetzlichen Erfordernisse ist, sondern letzteres ganz allein dem kopulirenden Geistlichen obliegt, so folgt daraus, daß dieser sich davon, ohne Rücksicht auf den etwa ertheilten militairischen Heirathskonsens, die Ueberzeugung verschaffen, mithin die, außer diesem Kon-

dług §§. 37. do 40. ciągle do gminy swego oddziału należący, mają zamiar wejść w śluby małżeńskie w miejscu urlopu lub kommendy, powinni mieć zezwolenie z strony właściwego kapelana wojskowego lub ewanielickiego albo katolickiego xiędza cywilnego, mającego sobie powierzoną opiekę dusz w właściwym ich garnizonie, który takowe, jednakże dopiero po uskutecznionéj w swym kościele zapowiedzi udzielić może. Wszakże pokazanie wspomnionego w §. 64. atestu z zapowiedzi narzeczonéj, xiędzu udzielającemu zezwolenie, nie jest w takich przypadkach potrzebném, by go do wydania takowego upoważniać, lecz jedynie powinnością jest dającego ślub xiędza, żeby mu złożono dowód z uskutecznionéj zapowiedzi oblubienicy w miejscu jéj pobytu.

§. 67. Wspomnieni w §. 37. urlopowani zaciężni (rekruci), jako nienależący jeszcze do żadnéj gminy wojskowéj, niepotrzebują wprawdzie, wstępując w śluby małżeńskie, ani zapowiedzi w kościele wojskowym, ani zezwolenia kapelana wojskowego, do którego gminy ich oddział należy, powinni jednak uzyskać konsens zamęścia z strony dowodzącego batalionu landwery, w którego obwodzie dziedzina ich znajduje się. Przed pokazaniem tego konsensu, niepowinien żaden kapelan zapowiadać takiego rekruta lub wcale ślub mu dawać.

Przeciwnie dla rezerwistów wojennych i urlopowanych landwerżystów, chcących się żenić, nie jest potrzebnym wojskowy konsens zamęścia.

§. 68. Gdy zresztą dowódzcy wojskowi udzielając konsens zamęścia dochodzić tylko powinni, czyli przeciw zamęściu pod względem wojskowym nie ma co do zarzucenia, nie zaś pod względem innych przymiotów prawnych, co należy do samego tylko ślub dającego xiędza, zaczém wypada stąd, iż ten powinien się o nich przekonać, chociażby konsens zamęścia z strony wojska już był udzielonym, a zatém, prócz tego konsensu, gdzie takowy według powyższe-

sense, wo derselbe nach Vorstehendem erforderlich ist zur Trauung gesetzlich nöthigen Dokumente als: Taufschein, Einwilligung der Eltern, oder der vormundschaftlichen Behörde, Auseinandersetzung mit Kindern einer frühern Ehe, Todtenscheine des ersten Gatten, rechtskräftig gewordenes Scheidungs-Erkenntniß bei Geschiedenen u. s. w., beibringen lassen muß, indem er allein für die Gesetzmäßigkeit der von ihm zu verrichtenden Trauungen verantwortlich ist. Bei allen ihm dabei, so wie überhaupt in seiner geistlichen Amtsführung, in rechtlicher oder gesetzlicher Beziehung vorkommenden Zweifeln, kann er zunächst das Gutachten des seinem Befehlshaber zugeordneten Auditeurs, der ihm in dieser Amtsführung auf Verlangen mit seiner Rechts- und Gesetzkenntniß zu Hülfe kommen muß, sich erbitten, oder die Sache beziehungsweise zur Belehrung oder Entscheidung, an den ihm vorgesetzten Oberprediger, oder durch denselben an das Konsistorium, im Kriege aber an den Feldprobst bringen.

go przepisu jest potrzebnym, powinien zażądać złożenia potrzebnych prawnie do ślubu dokumentów jako to: metryki chrztu, zezwolenia rodziców, lub władzy opiekuńczéj, rozporządzenia z dziećmi dawniejszego małżeństwa, sepultury pierwszego małżonka, prawomocnego wyroku rozwodowego co do rozwiedzionych i t. d., albowiem on sam odpowiedzialnym jest za prawność danych przez siebie ślubów. We wszelkich w téj mierze, równie jak zgoła w duchowném jego powołaniu wydarzających się wątpliwościach pod względem praw lub ustaw, może prosić o opinią przydanego jego przełożonemu wojskowemu audytora, który mu w tém urzędowaniu na żądanie winien być pomocnym swą znajomością praw i ustaw, lub udać się po objaśnienie lub decyzją do przełożonego mu nadkapelana, lub przezeń do Konsystorza, a podczas wojny do Proboszcza obozowego.

4. Andere geistliche Amtsverpflichtungen.

§. 69. An zwei Tagen in der Woche unterrichtet der Militairprediger in seiner Behausung diejenigen Kinder seiner Gemeinde, welche das dreizehnte Jahr zurückgelegt haben, und zu seiner Konfession gehören, im Christenthum, und segnet sie, nach vollendetem Unterrichte, welcher wenigstens ein volles Jahr dauern muß, wenn sie tüchtig befunden worden, in der zum militairischen Gottesdienste bestimmten Kirche öffentlich und feierlich ein.

Daß sämmtliche, ihrem Alter nach sich dazu eignende Kinder seiner Gemeinde, diesen Religionsunterricht erhalten, und zur rechten Zeit eingesegnet werden, dafür ist er verantwortlich; er hat daher sie durch ihre Eltern, erforderlichen Falls unter dem Beistande der Militairbehörde, dazu anzuhalten, oder sich von den Eltern nachweisen zu lassen, daß der Religionsunterricht und die Einsegnung einem andern Prediger übertragen, und von diesem wirklich geschehen ist.

4. Inne duchowne obowiązki urzędowe.

§. 69. W dwóch dniach tygodnia, poucza w swém zamieszkaniu dzieci swéj gminy, które trzynaście lat ukończyły i do jego wyznania należą, w chrześciaństwie, i po ukończonéj nauce, która przynajmniéj rok cały trwać powinna, uznawszy je usposobionemi, pobłogosławia je publicznie i uroczyście w przeznaczonym do wojskowego nabożeństwa kościele.

Jest odpowiedzialnym za to, żeby wszystkie dzieci jego gminy, mające wiek stósowny, odebrały tę naukę religii i w przyzwoitym czasie zostały pobłogosławione; winien je znaglić do tego przez rodziców, w razie potrzeby za pomocą władzy wojskowéj, lub zażądać od rodziców dowodu, iż nauka religii i pobłogosławienie innemu pastorowi powierzone i przezeń istotnie dopełnione.

§. 70. Wenn ein Militairprediger von einem Gerichte zum Sühne-Versuch bei uneinigen Eheleuten aus seiner Gemeinde aufgefordert wird, so muß er sich diesem Auftrage und zwar bei Unteroffizieren, gemeinen Soldaten und den untern Militairbeamten unentgeldlich unterziehen, und von dem Erfolge desselben dem Gerichte schriftliche Anzeige machen.

§. 70. Skoro Sąd wezwie kapelana wojskowego do pojednania niezgodnych małżonków z jego gminy, winien temu wezwaniu i wprawdzie co do podoficerów, żołnierzy i niższych urzędników wojskowych bezpłatnie zadosyć uczynić, i o rezultacie Sądowi na piśmie donieść.

§. 71. Eben so ist er auch verbunden, wenn er gerichtlich zur Eidesschärfung bei Personen aus seiner Gemeinde requirirt wird, dieser Aufforderung zu genügen.

§. 71. Również wezwany od sądu o danie napomnień przy przysiędze członków swéj gminy, winien tego dopełnić.

§. 72. Bei Fahnenweihen und andern militairischen Feierlichkeiten, hat der Militairprediger, auf die von Seiten seines Militairvorgesetzten desfalls an ihn ergehende Aufforderung, mit dessen Einverständnisse, die in gottesdienstlicher Hinsicht nöthigen Einrichtungen zu treffen, und eine, der Bedeutung und Feierlichkeit der Handlung entsprechende Rede zu halten.

§. 72. Przy poświęceniu chorągwi i innych uroczystościach wojskowych, kapelan wojskowy, powinien, w skutek odebranego wezwania z strony swojego przełożonego wojskowego, porozumiawszy się z nim, poczynić potrzebne pod względem służby Bożéj rozporządzenia i miéć mowę odpowiadającą znaczeniu i uroczystości obrządku.

§. 73. Eine der wichtigsten Berufspflichten der Militairgeistlichen ist, die Kranken ihrer Gemeinde nicht nur auf deren Verlangen, sondern auch unaufgefordert, vorzüglich in den Lazarethen, sowohl im Frieden als im Kriege fleißig zu besuchen.

§. 73. Jednym z najważniejszych obowiązków powołania xięży wojskowych jest, pilne odwiedzanie chorych swéj gminy nie tylko na ich żądanie, ale też bez wezwania, mianowicie w lazaretach, tak w czasie pokoju jak i wojny.

§. 74. Leichen- oder Standreden bei Verstorbenen seiner Gemeinde ist der Militairprediger gleichfalls, in dazu geeigneten Fällen, zu halten verpflichtet.

§. 74. W właściwych przypadkach, obowiązany jest kapelan wojskowy, miéć mowę na pogrzebach członków swéj gminy.

§. 75. Die in den vorstehenden §§. 69—71., ingleichen 73. und 74. enthaltenen Bestimmungen, kommen auch für die mit der Seelsorge für das Militair beauftragten evangelischen und katholischen Civilgeistlichen zur Anwendung.

§. 75. Zawarte w poprzedzających §§ 69. — 71., tudzież 73 i 74. postanowienia, stósują się także do ewanielickich i katolickich xięży cywilnych, którym opieka dusz dla wojska jest powierzoną.

5. Führung der Kirchenbücher.

5. Prowadzenia ksiąg kościelnych.

§. 76. Die Führung der Kirchenbücher ist ein Geschäft, welches von jedem Militairprediger mit der

§. 76. Prowadzenie ksiąg kościelnych jest czynnością, któréj każdy kapelan wojskowy z

strengsten Gewissenhaftigkeit und mit der größten Genauigkeit besorgt werden muß.

Diese Kirchenbücher bestehen:

1) in einem Taufregister;

2) einem Trauungsregister;

3) einem Todtenregister;

4) einem Konfirmandenregister;

von welchen die unter 1. bis 3. erwähnten, von den Militairpredigern, so wie von den mit der Seelsorge für das Militair beauftragten evangelischen und katholischen Civilgeistlichen doppelt, und für jeden zu ihrer Gemeinde gehörenden, für sich bestehenden Truppentheil, besonders geführt werden müssen. Von diesen beiden Exemplaren bleibt das eine stets in den Händen des Predigers, oder seines Nachfolgers im Amte, das andere aber wird, wenn in Folge eines Garnisonwechsels, einer Mobilmachung, oder einer in der Formation der Division oder des Armeekorps eintretenden Veränderung, ein Truppentheil aus seiner Gemeinde scheidet, von ihm dem Prediger übergeben, zu dessen Gemeinde der Truppentheil durch diese Veränderung tritt. Die Militair-Oberprediger, deren Pflicht es ist, darauf zu halten, daß diese Aushändigung in gehöriger Ordnung erfolge, haben, wenn sie geschehen ist, dem vorgesetzten Konsistorium davon Anzeige zu machen.

§. 77. Beim Ausmarsche in das Feld ist von den Divisionspredigern nur ein Exemplar ihrer Kirchenregister mitzunehmen, das Duplikat aber von ihnen, nebst den während des Krieges entbehrlichsten Papieren ihrer Kirchen-Registratur, zu denen auch das Konfirmandenregister gehört, dem zurückbleibenden Ober-Prediger zu übersenden, um bei demselben, bis zur Rückkehr der Truppen aufbewahrt, oder, wenn einzelne Truppentheile oder Individuen des Armeekorps oder der Division zurückbleiben, und deren Seelsorge, nach §. 43., einstweilen einem andern Geistlichen übertragen wird, diesem zur weitern Fortführung in seinem Namen eingehändigt zu werden. Nach Wiedereintritt

najskrupulatniejszą sumiennością i największą ścisłością dopełniać winien.

Księgi te są następujące:

1) księga chrztów;

2) księga ślubów;

3) księga zmarłych;

4) księga konfirmandów;

z których wymienione pod 1. do 3., przez kapelanów wojskowych, tudzież przez ewanielickich i katolickich xięży cywilnych mających sobie opiekę dusz dla wojska poruczoną, podwójnie i dla każdego do ich gminy należącego oddziału, zosobna prowadzone być winny. Z tych dwóch exemplarzy zostaje jeden zawsze w ręku kapelana, lub jego następcy w urzędzie, a drugi, skoro w skutku przeznaczenia innego garnizonu, ruchu wojska, lub zmiany zachodzącéj w formacyi dywizyi lub korpusu, oddział wojska wychodzi z jego gminy, oddaje kapelanowi, do którego gminy rzeczony oddział wojska przez tę zmianę przechodzi. Nadkapelani wojskowi, których powinnością jest dopilnować porządnego tych ksiąg oddania, powinni, gdy to nastąpiło, donieść o tém przełożonemu Konsystorzowi.

§. 77. Podczas wyruszenia wojska do obozu, powinni kapelani dywizjonalni wziąść z sobą tylko jeden exemplarz swych ksiąg kościelnych, duplikat zaś, wraz z papierami swéj kościelnéj ragistratury, bez których podczas wojny obejść się mogą, a do których także regestr konfirmandów należy, przesłać pozostającemu w miejscu nadkapelanowi, u którego aż do powrotu wojska zostają, lub, gdy pojedyncze oddziały albo osoby z korpusu lub dywizyi w miejscu pozostają, i pasterstwo ich, według §. 43., na czas innemu powierza się duchownemu, należy go temuż celem dalszego

des Friedensverhältnisses erhalten die Divisionsprediger, mit den übrigen Papieren, die Duplikate ihrer Kirchenregister, soweit nicht etwa inzwischen in der Formation des Armeekorps oder der Division Veränderungen eingetreten sind, wieder zurück, um beide Exemplare aus einander zu kompletiren.

§. 78. Wegen der Art und Weise, so wie wegen der Form, nach welcher übrigens diese Kirchenbücher zu führen sind, werden die Militairprediger auf die hierüber erlassenen, oder künftig ergehenden allgemeinen Verordnungen verwiesen.

§. 79. Zum Behufe der Eintragung in die Todtenregister muß dem Militairprediger, oder dem, mit der Seelsorge für das Militair beauftragten evangelischen oder katholischen Civilgeistlichen, von jedem in seiner Gemeinde Gestorbenen, durch dessen nächsten Vorgesetzten, also für verstorbene Unteroffiziere und Soldaten, durch deren Kompagnie- oder Eskadrons-Chef, eine schriftliche Anzeige des Namens, Vaterlandes, Alters, der Krankheit und des Todestages übersandt werden.

Für die Vollständigkeit und Genauigkeit dieser Mittheilungen, sowohl im Frieden als während des Krieges, sind die Militairbefehlshaber auf das Strengste verantwortlich, indem auch hauptsächlich im Kriege die Todtenregister mit der gewissenhaftesten Sorgfalt geführt werden müssen, und daher die Befehlshaber verpflichtet sind, besonders nach vorgefallenen Gefechten oder Schlachten, die Gebliebenen mit Gewißheit zu ermitteln, und über sie dem betreffenden Militairprediger die obenerwähnte Mittheilung baldmöglichst zugehen zu lassen.

Die in den Lazarethen eintretenden Todesfälle sind von Seiten der Lazareth-Direktion, am Schlusse jedes Monats, den Befehlshabern, unter deren Kommando die Verstorbenen gehörten, anzuzeigen, damit diese dann dem betreffenden Divisionsprediger, zur Vervollständigung seiner Todtenregister, davon Mittheilung

prowadzenia w jego imieniu wręczyć. Po przywróceniu pokoju odbierają napowrot kapelani dywizjonalni, wraz z innemi papierami, duplikaty swych ksiąg kościelnych, — jeżeli tymczasem niezaszły jakie zmiany w składzie korpusu lub dywizyi — w celu uzupełnienia obu exemplarzy, jednego z drugiego.

§. 78. Względem sposobu, równie jak względem formy, według której te księgi mają być prowadzone, odséła się kapelanów wojskowych do ogólnych urządzeń, które już są lub w przyszłości będą wydane.

§. 79. W celu zapisywania do ksiąg osób zmarłych należy kapelanowi wojskowemu, lub ewanielickiemu albo katolickiemu xiędzu cywilnemu, mającemu sobie opiekę dusz dla wojska poruczoną, o śmierci każdego członka gminy, z strony jego najbliższego przełożonego, a zatém co do zmarłych podoficerów i żołnierzy, z strony ich szefa kompanii lub szwadronu, donieść na piśmie z wymienieniem nazwiska, ojczyzny, wieku, choroby i dnia zejścia.

Za zupełność i dokładność tych doniesień, w czasie pokoju i wojny, dowódzcy wojska najściśléj są odpowiedzialnymi, albowiem i mianowicie w czasie wojny księgi zmarłych z najsumienniejszą starannością powinny być prowadzone, a zatem dowódzcy obowiązani są, szczególniéj po zaszłych potyczkach lub bitwach, wywiedzieć się z pewnością o poległych, i jak najspieszniéj donosić o nich, jak się wyżéj powiedziało właściwemu kapelanowi.

O zmarłych w lazaretach dyrekcja lazaretowa donosić powinna w końcu każdego miesiąca, dowódzcom właściwym, a ci donoszą o tém kapelanowi dywizjonalnemu w celu uzupełniania ksiąg osób zmarłych. Prócz tego w każdym lazarecie, i wprawdzie gdy tenże ma

machen. Außerdem muß in jedem Lazarethe, und zwar wenn dasselbe einen besondern Prediger hat, durch diesen ein allgemeines Todtenregister, nach dem was im Vorstehenden über deren Führung überhaupt bestimmt worden ist, geführt werden. Für die Richtigkeit und Vollständigkeit derselben, so wie der eben erwähnten Mittheilungen, sind die Lazarethdirektionen, gemeinschaftlich mit den Lazarethpredigern, wo deren vorhanden sind, verantwortlich.

swego kapelana, powinna być przez ostatniego utrzymywaną ogólna księga umarłych, a to według zawartych powyżéj przepisów. Za ich rzetelność i dokładność, równie jak wspomnionych doniesień dyrekcyi lazaretowéy wspólnie z kapelanami lazaretowymi, gdzie się znajdują, są odpowiedzialne.

6. Ausstellung von Attesten.

§. 80. Aus den, nach Vorstehendem, von ihnen zu führenden Kirchenbüchern, sind die Militairprediger und die mit der Seelsorge für das Militair beauftragten Civilgeistlichen berechtigt, Atteste zu öffentlichen Beglaubigungen, nach den über die Art ihrer Anfertigung erlassenen Vorschriften, unter Beidrückung des Kirchensiegels, auszustellen, welches letztere von der Art seyn muß, daß dadurch die Gemeinde des Predigers gehörig bezeichnet wird.

Die mit der Seelsorge für das Militair beauftragten evangelischen und katholischen Civilgeistlichen, bedienen sich dabei zwar ihres gewöhnlichen Kirchensiegels, doch müssen sie bei ihrer Namensunterschrift bemerken, daß das Attest in Folge dieser ihnen übertragenen Seelsorge ausgestellt, und aus ihren militairischen Kirchenbüchern extrahirt sei.

§. 81. Die Duplikate der Kirchenbücher dürfen zur Ausfertigung von Attesten nur dann benutzt werden, wenn sie entweder nach §. 76. bei Dislokations-Veränderungen abgegeben, oder nach §. 77. beim Ausmarsche ins Feld, dem Oberprediger überliefert sind. Die Ausfertigung der Atteste aus ihnen erfolgt sodann von dem Geistlichen, in dessen Händen das Duplikat, in Folge der oben erwähnten Bestimmungen sich befindet.

Lebensatteste können, wenn selbige z. B. zum Behufe von Gelderhebungen gewünscht werden, gleich-

6. Wydawanie atestów.

§. 80. Kapelani wojskowi i xięża cywilni mający sobie staranie dusz dla wojska powierzone, mają prawo z prowadzonych przez siebie ksiąg kościelnych, wystawiać dla publicznych zawierzytelnień atesta, według wydanych we względzie ich formy przepisów, stwierdzając je pieczęcią kościelną, na któréj wyrażoną być powinna należycie gmina kapelana.

Xięża cywilni ewanieliccy i katoliccy, mający sobie opiekę dusz dla wojska powierzoną, używają wprawdzie do tego zwyczajnéj pieczęci kościelnéj, powinni jednakże przy podpisie swym wyrazić, iż atest w skutku powierzonéj im téj dusz opieki, został wystawionym i z ich wojskowych ksiąg kościelnych wypisanym.

§. 81. Duplikat ksiąg kościelnych można do wypisu atestów tylko wtenczas użyć, gdy albo według §. 76. przy zmianach dyslokacyinych są oddane, lub według §. 77. podczas wyruszenia do obozu, nadkapelanowi wręczone. Wypis atestów z onychże robi wówczas xiądz, w którego ręku, w skutku wspomnionych wyżéj postanowień, znajduje się duplikat.

Świadectwa życia, żądane np. celem odebrania pieniędzy mogą także kapelani wojsko-

falls von den Militairpredigern an Personen ihrer Gemeinde ertheilt werden, wenn diese ihnen hinlänglich bekannt sind, widrigenfalls sie dieselben an die Militair- oder die Ortspolizeibehörde zu verweisen haben.

§. 82. Bei Ausfertigung von kirchlichen Attesten muß der Militairprediger die gesetzlichen Bestimmungen in Hinsicht der Stempelflichtigkeit beobachten, in sofern sie nicht Personen betreffen, denen gesetzlich die Kostenfreiheit in ihren Rechts-Angelegenheiten zusteht.

Ist der Militairprediger in einem besondern Falle über die Stempelpflichtigkeit eines von ihm auszustellenden Attestes zweifelhaft, so hat er sich nach §. 68. an den Auditeur zu wenden.

B. Amtsobliegenheiten der Militairprediger in Bezug auf die Militair-Unterrichts-Anstalten.

1. Bei den Divisionsschulen.

§. 83. Die Militair-Ober und Divisionsprediger sind verpflichtet, bei den Divisionschulen in den Lehrgegenständen, welche nicht zu den rein-militairischen gehören, namentlich in der Geschichte, Geographie, deutschen und französischen Sprache, so wie in der Elementar-Mathematik, wöchentlich acht bis zehn Stunden Unterricht zu ertheilen, ohne dafür auf eine besondere Vergütung Anspruch machen zu können. Zu ihrer Aufmunterung wird ihnen jedoch, wie dies schon bisher geschehen, auch für den innerhalb dieser Stundenzahl von ihnen ertheilten Unterricht, wenn sie sich demselben mit erfolgreichen Eifer widmen, von Zeit zu Zeit, auf den jedesmaligen Vorschlag des Divisions-Kommandeurs, eine verhältnißmäßige außerordentliche Gratifikation aus dem dazu disponiblen Fonds zu Theil werden.

§. 84. In Bezug auf diesen Unterricht befinden die Militairprediger sich zu dem Divisionskommandeur und zu der Schuldirektion in demselben Verhältnisse, wie alle übrigen Lehrer der Divisionsschule, sie haben daher die für diese, nicht allein in Bezug auf die Schul-

wi udzielać osobom swéj gminy, skoro mu są dostatecznie znajome, inaczéj odesłać je powinni do władzy wojskowéj lub miejscowéj policyjnéj.

§. 82. Wydając świadectwa kościelne powinien kapelan wojskowy trzymać się przepisów prawa względem papieru stęplowanego, chyba iż są przeznaczone dla osób, których prawo w rozprawach ich sądowych uwalnia od kosztów.

Jeźli kapelan ma w jakiém szczególném zdarzeniu wątpliwość względem użycia stęplowanego papieru do atestu, powinien według §. 68. udać się do audytora.

B. Obowiązki urzędowe kapelanów we względzie wojskowych instytutów naukowych.

1. Przy szkołach dywizyjnych.

§. 83. Wojskowi nadkapelani i kapelani dywizjonalni obowiązani są, dawać w szkołach dywizyjnych lekcye w przedmiotach, nie należących do ściśle wojskowych, mianowicie w historyi, geografii, niemieckim i francuzkim języku; to samo w matematyce elementarnéj, na tydzień ośm do dziesięciu godzin, niemając prawa do żadnéj oddzielnéj za to nagrody. Wszakże dla zachęcenia ich, jak to się dotąd działo, będą i za udzielaną w tych godzinach naukę, skoro się jéj gorliwie poświęcają, niekiedy, za wnioskiem dowódzcy dywizyjnego, odbierać stósowną nadzwyczajną z gotowych na ten cel funduszów gratyfikacją.

§. 84. We względzie téj nauki, kapelani wojskowi zostają do dowódzcy dywizyjnego i do dyrekcyi szkolnéj w tym samym stósunku, jak wszyscy inni nauczyciele szkoły dywizyjnéj, a zatém winni także trzymać się

ordnung, sondern auch auf den Umfang, Plan und Methode des Unterrichts gegebenen Vorschriften gleichfalls zu befolgen. Bei Bestimmung der Unterrichtsstunden, sowohl in Hinsicht des Gegenstandes, als der Zeit, sind jedoch die individuellen Wünsche der Prediger möglichst zu berücksichtigen, und daher von der Direktion diese Stunden mit ihnen zu verabreden.

Außer diesem Unterrichte sind die Militair-Ober- und Divisionsprediger auch verpflichtet, an der Direktion der Divisionsschule Theil zu nehmen.

§. 85. Die Entfernung eines Militairpredigers aus diesen beiden Funktionen, des Lehrers und Mitdirektors der Divisionsschule, kann nicht anders als durch gemeinschaftliche Verfügung des Generalkommando's und des Konsistorii geschehen, und nur wenn, nach der pflichtmäßigen Ueberzeugung des Divisions-Kommandeurs, für das dienstliche Interesse Gefahr beim Verzuge seyn sollte, darf er den Prediger einstweilen von diesen Funktionen entbinden, muß aber sofort dem Generalkommando, zur weitern Veranlassung, Anzeige davon machen.

2. Pflichten der Militairprediger in Bezug auf den Elementar-Unterricht für die Kinder der Unteroffiziere und Soldaten.

§. 86. In jeder Garnison soll für den Elementarunterricht der daselbst vorhandenen schulfähigen Kinder der aktiven Unteroffiziere und Soldaten und der mit ihnen im gleichen Range stehenden niedern Militairbeamten in der Art gesorgt werden, daß wo nicht besondere Garnisonschulen existiren, oder selbige nicht ausreichen, eine, oder den Umständen nach, mehrere Civil-Elementarschulen zur Aufnahme dieser Kinder, gegen Bezahlung eines Schulgeldes, bestimmt werden, wobei jedoch denjenigen der gedachten Eltern, welche nach den gesetzlich bestimmten Grundsätzen, auf freien Schulunterricht für ihre Kinder keinen Anspruch haben, die Wahl der dazu zu benutzenden Schule unbenommen bleibt.

przepisów wydanych dla tychże, nie tylko co do regulaminu szkolnego, ale też co do rozciągłości, planu i metody uczenia. Przy oznaczaniu godzin lekcyy, tak co do przedmiotu, jakoteż czasu, należy jednak mieć ile możności wzgląd na indywidualne życzenia kapelanów, i dla tego dyrekcja powinna z nimi umówić te godziny.

Próch tych godzin, obowiązani są także wojskowi nadkapelani i kapelani dywizyjni, mieć udział w dyrekcyi szkoły dywizyjnéj.

§. 85. Oddalenie kapelana wojskowego z téj podwójnéj funkcyi, nauczyciela i współdyrektora szkoły dywizyjnéj, nastąpić tylko może za wspólném rozporządzeniem Głównéj Kommendy i Konsystorza, i tylko gdyby podług ścisłego przekonania dowódzcy dywizyjnego, zachodziło dla interesu służby niebezpieczeństwo z przewłoki, może on uwolnić tymczasowo kapelana od tych obowiązków, winien jednak niezwłocznie o tém donieść Głównéj Kommendzie dla przedsięwzięcia dalszych kroków.

2. Obowiązki kapelanów wojskowych we względzie nauk elementarnych dla dzieci podoficerów i żołnierzy.

§. 86. W każdym garnizonie starać się należy o nauki elementarne dla znajdujących się tamże, zdolnych do uczęszczania do szkoły dzieci czynnych podoficerów i żołnierzy i zostających z nimi w równém znaczeniu niższych urzędników wojskowych, tak iżby tam, gdzie nie ma osobnych szkół garnizonowych, lub nie są dostateczne, przeznaczono jednę, lub w miarę okoliczności, więcéj cywilnych szkół elementarnych do pryjęcia tych dzieci, za opłatą należytości szkolnéj, przyczem jednak rodzice, którym według zasad prawa, nie służy bezpłatna nauka dla ich dzieci, mają wybór szkoły.

§. 87. Daß der vorstehenden Bestimmung in jeder Garnison und bei jedem Truppentheile vollständig genügt, also nicht allein den Eltern der erwähnten Klassen Gelegenheit zum Selbstunterrichte für ihre schulfähigen Kinder gegeben, sondern dieselbe auch gehörig von ihnen benutzt werde, dafür sind der Befehlshaber der Garnison und der mit der Seelsorge für sie beauftragte Militairprediger oder Civilgeistliche verantwortlich.

In denjenigen Garnisonen, wo zu dem gedachten Behufe die Benutzung einer oder mehrerer Civilschulen erforderlich ist, hat der Befehlshaber darüber an das Generalkommando zu berichten, damit dieses bei der betreffenden Regierung die Bestimmung und Anweisung der Schulen veranlasse.

Außer dem Schulgelde darf übrigens zur Unterhaltung dieser Civilschulen oder ihrer Lehrer, für diese Kinder, weder von deren Eltern, noch vom Militair-Fonds, mit Ausnahme des Falles, wo zum Behufe der Mitaufnahme der Militairkinder, eine Erweiterung des Schullokals unumgänglich nothwendig seyn sollte, irgend ein Beitrag verlangt werden.

§. 88. Die unmittelbare Aufsicht auf den Schulbesuch der Militairkinder liegt, ohne Unterschied, ob für sie eine Militair- oder Civilschule benutzt wird, und ob die Staatskassen, oder ihre Eltern, die Kosten des Unterrichts tragen, dem Militairprediger oder dem als solcher fungirenden Civilgeistlichen ob, zu dessen Gemeinde sie gehören. Zu dem Ende ist ihm alle halbe Jahre von den Kommandeuren der einzelnen Truppen-Abtheilungen seiner Gemeinde, eine Liste der bei denselben befindlichen schulfähigen Kinder zu übergeben, nach welcher der Prediger diese der betreffenden Schule überweiset. Seine Pflicht ist es, sich die Ueberzeugung zu verschaffen, daß sie diese Schule regelmäßig besuchen und in derselben zweckmäßig beschäftigt werden; diejenigen Kinder, welche sich in dem Schulbesuche säumig finden lassen, hat er dem Kommandeur anzuzeigen, damit dieser sie durch ihre Eltern zum fleißigeren Besuche anhalte.

§. 87. Za dopełnienie powyższego postanowienia w każdym garnizonie i przy każdym oddziale wojska, a zatém za nadanie nietylko rodzicom rzeczonych klass sposobności do nauki dla ich dzieci, wiek szkolny mających, aleteż za przynależyte z niéj przez nich korzystanie, odpowiedzialnymi są dowódzcy garnizonu i kapelani wojskowi lub xięża cywilni, którym opieka dusz powierzona.

W garnizonach, gdzie tym końcem potrzeba użyć jednéj lub więcéj szkół cywilnych, winien dowódzca zaraportować o tém Głównéj Kommendzie, która wniesie do właściwéj Regencyi o przeznaczenie i wskazanie szkółek.

Prócz należytości szkolnéj niewolno zresztą na utrzymywanie tych szkółek cywilnych lub ich nauczycieli, za te dzieci, żądać żadnéj składki ani od ich rodziców, ani z funduszu wojskowego, wyjąwszy przypadek, gdzieby z przyczyny pomieszczenia także dzieci wojskowych, trzeba koniecznie rozprzestrzenić lokal szkolny.

§. 88. Bezpośredni dozór nad uczęszczaniem dzieci wojskowych do szkoły, jest obowiązkiem, — bez różnicy, czy chodzą do szkoły wojskowéj lub cywilnéj, i czyli kassy publiczne, lub ich rodzice, koszta za dawanie lekcyy ponoszą — kapelana wojskowego lub zastępującego onegoż wtem xiędza cywilnego, do którego gminy należą. Tym końcem powinni mu co pół roku dowódzce pojedyńczych oddziałów wojska jego gminy podawać listę znajdujących się przy nich dzieci, a kapelan podług téjże wskazuje im szkołę. Obowiązkiem jego jest, przekonywać się, iż regularnie ugęszczają do téjże szkoły i mają w niéj stósowne zatrudnienie; dzieci opieszałe w odwiedzaniu szkoły, winien donosić dowódzcy, aby tenże znaglił je przez rodziców do pilniejszego uczęszczania.

§. 89. Wo einige Garnisonschulen sich befinden, stehen diese, insofern nicht für sie besondere Kuratorien stiftungsmäßig bestehen, unter der unmittelbaren Leitung des Garnisonpredigers, oder des nach §. 40. die Funktion eines solchen ausübenden Geistlichen, und unter Oberaufsicht des am Orte kommandirenden Militairbefehlshabers. Ersterer ist für deren zweckmäßige Einrichtung speziell verantwortlich und verpflichtet, den ihm untergeordneten Lehrern derselben, nicht allein durch Anweisungen, sondern auch praktisch, zur Anwendung einer guten Lehrmethode behülflich zu seyn, so wie auch das Materielle des Unterrichts, der sich jedoch nicht über die Elementarkenntnisse hinaus erstrekken darf, zu bestimmen, und über die Aufrechthaltung der Schuldisciplin zu wachen.

In Bezug auf die Ausübung dieser Amtspflicht ist er von den ihm vorgesetzten geistlichen Behörden, also respektive dem Oberprediger und dem Konsistorio, besonders zu kontrolliren.

Der Provinzial Schulrath hat auf seinen Reisen auch die Garnisonschulen zu revidiren, und etwanige Erinnerungen und Bemerkungen über den Zustand derselben und den Unterricht, durch das Konsistorium bei dem betreffenden Generalkommando zur Sprache zu bringen, welches nach Befinden der Umstände jene Bemerkungen sogleich selbst erledigt, oder darüber an das Kriegsministerium berichtet. Zu den Provinzial-Regierungen stehen dagegen diese Garnisonschulen in keiner Beziehung.

§. 90. Die Besetzung der Garnison Schullehrerstellen geschieht vom Kriegsministerio, auf gemeinschaftlichen Vorschlag des Befehlshabers und des Predigers der betreffenden Garnison, die ihren desfallsigen Antrag an das Generalkommando der Provinz einzureichen haben, welches denselben nach vorheriger Kommunikation mit dem Konsistorio, wenn dieses seinerseits gegen die getroffene Wahl nichts zu erinnern findet, dem Kriegsministerio zur Genehmigung vorlegt.

Die, zunächst dem Garnisonprediger zustehende, Wahl hat derselbe auf solche Individuen zu beschränken, welche in den Schulseminarien einen vollständigen Lehrkursus gemacht haben, und für anstellungsfähig erklärt worden sind.

§. 89. Gdzie są osobne szkoły garnizonowe, takowe, jeżeli podług założenia swego nie mają własnych kuratorjów, zostają pod bezpośrednim styrem kapelana garnizonowego, lub xiędza, który go według §. 40. w tych obowiązkach zastępuje, a pod zwierzchnim dozorem kommenderującego w miejscu dowódzcy. Pierwszy jest za ich dogodne urządzenie w szczególności odpowiedzialnym i obowiązanym, być pomocnym podrzędnym mu nauczycielom, nietylko przez udzielanie instrukcyi, ale też praktycznie, aby nawykli dobréj metody uczenia, równie jek wskazać to, co w istocie należy do zakresu nauk, nieprzechodząc jednakże za obręb wiadomości początkowych, i czuwać nad utrzymaniem karności szkolnéj.

We względzie dopełnienia téj powinności urzędowéj, powinny nań mieć oko przełożone władze duchowne, a zatém resp. nadkapelan i Konsystorz.

Prowincjalny radzca szkolny, powinien w swych podróżach rewidować także szkoły garnizonowe i monita lub uwagi swe nad ich stanem i uczeniem, czynić przez Konsystorz właściwéj Głównéj Kommendzie, która według okoliczności niebawnie sama owe uwagi załatwia, lub Ministerstwu wojny raport zdaje. Natomiast z Regencyami prowincyalnemi te szkoły garnizonowe niezostają w styczności.

§. 90. Urzędy nauczycieli szkółek garnizonowych obsadza Ministerstwo wojny, za wspólnym wnioskiem dowódzcy i kapelana dotyczącego garnizonu, podanym Głównéj Kommendzie prowincyi, która go, po zniesieniu się z Konsystorzem, gdy ten nic z swéj strony niema przeciw wyborowi do zarzucenia, Ministerstwu wojny do potwierdzenia przekłada.

Służący najbliżéj kapelanowi garnizonowemu wybór, powinen on ograniczać na takie osoby, które odbyły wseminarjach nauczycielskich cały bieg nauk i za zdatne do posady uznane zostały.

Findet der Garnisonbefehlshaber sich durch besondere Gründe veranlaßt, der vom Prediger getroffenen Wahl seine Zustimmung zu versagen, so haben beide für sich beziehungsweise an das Generalkommando und durch den Oberprediger an das Konsistorium darüber zu berichten.

§. 91. Daß der Militairprediger auf die für den Unterricht der Militairkinder bestimmten Civilschulen nicht unmittelbar einwirken kann, versteht sich von selbst; er ist jedoch berechtigt und verpflichtet, sie, in Bezug auf die Theilnahme dieser Kinder, von Zeit zu Zeit zu besuchen, und auf deren Fortschritte und sittliches Verhalten zu achten. Findet er, daß sie in denselben nicht angemessen beschäftigt werden, so hat er seine desfallsigen Bemerkungen durch den Oberprediger dem Konsistorio vorzutragen, von welchem sie der betreffenden Regierung zur weitern Veranlassung mitzutheilen sind.

§. 92. Welche Anordnungen in Hinsicht des Schulunterrichts für die Militairkinder in den einzelnen Garnisonen getroffen sind, ist einerseits von den Befehlshabern derselben an das Generalkommando, andererseits von den Militairpredigern und den mit der Seelsorge für das Militair beauftragten evangelischen und katholischen Civilgeistlichen, durch den Oberprediger des Armeekorps dem Konsistorio anzuzeigen, und beide Provinzialbehörden, das Generalkommando und das Konsistorium der Provinz, haben, sobald diese Angelegenheit in sämmtlichen Garnisonorten derselben regulirt worden ist, eine vollständige Uebersicht von jenen Anordnungen beziehungsweise an das Kriegsministerium und an das Ministerium der geistlichen und Unterrichts-Angelegenheiten einzusenden, auch die etwa darin eintretenden Abänderungen zu ihrer Zeit anzuzeigen. Eben so müssen die nach §. 26. von den Militairpredigern jährlich einzusendenden Berichte über ihre Amtsführung sich auch besonders über diesen Theil mit erstrecken.

§. 93. Auf die in einigen Garnisonorten, in Folge besonderer Stiftungen, fundirten Militair-Elementarschulen, finden die in den vorstehenden §§. ent-

Jeżeli dowódzca garnizonu ma szczególne powody odrzucić zrobiony wybór przez kapelana, powinni o tém zaraportować resp. Głównéj Kommendzie i przez nadkapelana Konsystorzowi.

§. 91. Rozumi się samo z siebie, iż kapelan wojskowy nie może bezpośrednio wpływać na szkoły cywilne, do uczenia dzieci wojskowych przeznaczone; ma jednak prawo i obowiązek, zwiedzać je czasami, we względzie udziału tychże dzieci, i uważać na ich postępy i obyczaje. Jeżeli znajdzie, iż dzieci nie są należycie zatrudnione, powinien przedstawić swoje w téj mierze uwagi przez nadkapelana Konsystorzowi, który je właściwéj Regencyi celem przedsięwzięcia dalszych rozporządzeń kommunikuje.

§. 92. Jakie rozporządzenia we względzie dawania nauk dzieciom wojskowym w pojedyńczych garnizonach przedsięwzięte zostały, powinni z jednéj strony dowódzcy ich Głównéj Kommendzie, z drugiéj strony kapelani wojskowi, oraz cywilni xięża ewanieliccy i katoliccy, sprawujący curam animarum dla wojska, przez nadkapelana korpusu Konsystorzowi donieść, a obydwie władze prowincjalne, Główna Kommenda i Konsystorz prowincyi, powinny, skoro rzecz ta we wszystkich ich miejscach garnizonowych jest uregulowana, przesłać dokładny obraz tychże rozporządzeń respective Ministerstwu wojny i Ministerstwu spraw duchownych i naukowych, niemniéj o zmianach jakowych w swoim czasie donosić. Również roczne raporta kapelanów wojskowych o ich urzędowaniu (§. 26.) powinny się także szczególniéj do téj części rozciągać.

§. 93. Do szkółek wojskowych elementarnych założonych w niektórych miejscach garnizonowych przez fundatorów, stósują się

haltenen Bestimmungen gleichfalls Anwendung, in sofern deren Verhältnisse nicht durch besondere landesherrliche Verordnungen festgesetzt sind, welche bis auf Weiteres in Kraft bleiben.

podobnież postanowienia poprzednich §§., chybaby stósunki ich oznaczone były przez szczególne rozporządzenia Panującego, które do dalszego czasu w mocy pozostają.

VI. Von den Dienst-Einkünften, Stol-Gebühren und der Weiterbeförderung der Militairgeistlichen.

A. Dienst-Einkommen.

§. 94. Sämmtliche wirkliche Militairgeistliche erhalten, sowohl während des Friedens, als im Kriege, ein festes Gehalt, dessen Betrag:

a) für den Feldprobst, bei künftiger Erledigung dieser Stelle, der Königlichen Bestimmung nach den jedesmaligen Umständen vorbehalten bleibt; derselbe hat die Verpflichtung, die Ober-Predigerstelle des Gardekorps und die Stelle des Hof- und Garnisonpredigers zu Potsdam dafür mit zu versehen;

b) die Militair-Oberprediger, beziehen ein jährliches Gehalt von 800 Thalern. Sind sie zugleich Divisionsprediger, so erhalten sie für die Verwaltung des Oberpredigeramts, zu ihrem Gehalte als Divisionsprediger, eine jährliche Zulage von 300 Thalern;

c) die schon während des Friedens angestellten Divisionsprediger bekommen ein jährliches Gehalt von 500 Thalern;

d) die Garnisonprediger, mit Ausnahme des zu Berlin, imgleichen sämmtliche, nur für die Dauer des Krieges bei der Armee oder den Lazarethen anzustellenden evangelischen und katholischen Geistlichen, jährlich 400 Thaler;

e) der Garnisonprediger zu Berlin aber erhält jährlich 600 Thaler;

VI. O dochodach służbowych, należytościach (*jura stolae*) i posuwaniu xięży wojskowych na wyższe stopnie.

A. Dochody służbowe.

§. 94. Wszyscy rzeczywiści xięża wojskowi mają, tak w czasie pokoju, jakoteż wojny, stałą płacę, któréj ilość:

a) dla Proboszcza obozowego, gdy ta posada zawakuje, zachowuje się Królewskiemu postanowieniu w miarę każdoczasowych okoliczności; za to obowiązanym jest sprawować oraz funkcye nadkapelana gwardyi przybocznéj i kaznodziei nadwornego i garnizonowego w Poczdamiu;

b) nadkapelani wojskowi, pobierają rocznéj płacy 800 Talarów. Jeżeli razem są kapelanami dywizyjnymi, wówczas za sprawowanie urzędu nadkapelana, do płacy swéj jako kapelani dywizyjni, mają rocznego dodatku 300 Talarów.;

c) ustanowieni już w czasie pokoju kapelani dywizyjni pobierają rocznéj płacy 500 Tal.;

d) kapelani garnizonowi, wyjąwszy Berlin, tudziez wszyscy, tylko na czas wojny przy armii lub lazaretach ustanowieni ewanieliccy i katoliccy xięża, rocznie 400 Talarów.;

e) kapelan garnizonowy w Berlinie pobiera rocznie 600 Talar.

Diese Gehalte werden sämmtlich in monatlichen Raten gezahlt.

§. 95. Außer dem Gehalte beziehen an Servis und Zuschuß:

der Feldbprobst den eines Regimentskommandeurs der Infanterie;

ein Militair Oberprediger, imgleichen diejenigen Divisionsprediger, welchen das Amt desselben mit übertragen ist, den der Korps-Auditeure;

die übrigen Divisions- und Garnisonprediger aber (mit Ausnahme des zu Berlin, welcher wie bisher jährlich 300 Thaler an Servis und Zuschuß erhält), den der Divisions Auditeure, mit der für diese zum Behufe eines Geschäftslokals ausgesetzten Zulage von 3 Thalern monatlich.

Diese Serviszahlungen erhalten die Militairprediger nach den für ihren Garnisonort regulirten Sätzen, mit Rücksicht auf die Sommer- und Winterperiode, und unter Anwendung der für den Fall, wo eine Amtswohnung vorhanden ist, geltenden allgemeinen Bestimmungen.

§. 96. Die mit mobilgemachten Truppen ins Feld gehenden Divisionsprediger bekommen:

a) zur Mobilmachung, außer dem ihnen, in Gemäßheit der allgemeinen Bestimmungen zu zahlenden Mobilmachungsgelde, drei Pferde (nämlich zwei für sich, eines für den Küster) nebst zweien Train-Soldaten mit der gewöhnlichen Bekleidung;

b) während der Dauer des Feldetats, als Feldzuschuß eine monatliche Zulage von 20 Thalern, das Traktament für zwei Trainsoldaten, vier Brot- und Viktualienportionen (eine für sich, eine für ihren Küster und zwei für die Trainsoldaten) nebst drei leichten Rationen.

Wszystkie te salarje wypłacane są w miesięcznych ratach.

§. 95. Prócz płacy pobiarają serwisu i dodatku:

Proboszcz obozowy w równi z dowódzcą półku piechoty;

nadkapelan wojskowy, tudzież kapelani dywizyjni, którym urząd tegoż poruczony, w równi z audytorami korpusów;

inni zaś kapelani dywizyjni i garnizonowi (wyjąwszy Berlińskiego, który dotąd rocznie 300 Talar. serwisu i dodatku pobiera), w równi z audytorami dywizyjnymi, z dopłatą 3 Talar. miesięcznie przeznaczoną dla tychże na lokal urzędowy.

Serwis ten odbierają kapelani wojskowi według ustanowionych dla ich miejsca garnizonowego zasad, ze względem na okres latowy i zimowy, i z zastósowaniem ważnych w ogólności postanowień na przypadek gdzie się znajduje mieszkanie urzędowe.

§. 96. Kapelani dywizyjni udający się do obozu z przygotowaném do obozu wojskiém dostają:

a) na przygotowanie do pochodu, prócz zasiłku na to, stósownie do ogólnych przepisów, trzy konie (to jest dwa dla siebie, jeden dla zakrystjana) z dwoma żołnierzami pociągowymi z zwyczajném oporządzeniem;

b) przez czas trwania etatu wojennego, tytułem dodatku obozowego dopłaty miesięcznéj 20 Talar., traktament dla dwóch żołnierzy pociągowych, cztery porcje chleba i żywności (jednę dla siebie, jednę dla swych zakrystjanów i dwie dla żołnierzy pociągowych) wraz z trzema lekkiemi racjami.

Will der Prediger sich auf seine eigene Kosten einen Wagen anschaffen, so ist es ihm gestattet, sich der beiden Pferde als Wagenpferde zu bedienen, in welchem Falle er, außer seinen Effekten, auch den Küster auf diesen Wagen fortzuschaffen, mit dem dritten Pferde und dem zweiten Trainsoldaten aber, den Truppen auch dann zu folgen hat, wenn die Wagen zurückbleiben müssen.

Auf die bei den mobilgemachten Truppen anzustellenden katholischen Militairgeistlichen, kommen diese Bestimmungen gleichfalls zur Anwendung.

Der Feldprobst dagegen erhält, außer dem regulativmäßigen Mobilmachungsgelde, einen Wagen nebst Geschirren, oder das Geld zu deren Anschaffung, fünf Pferde (nämlich vier für sich und eins für den Küster), zwei Trainsoldaten nebst Bekleidung und Traktament für dieselben, vier Portionen, fünf Rationen und monatlich 41 Thaler 20 sgr. Feldzulage, wofür er seine Büreaukosten mit zu bestreiten hat.

§. 97. Die mit der Seelsorge für das Militair beauftragten Civilgeistlichen haben, da sie nach §. 103. für die bei diesem militairischen Theile ihrer Gemeinde zu verrichtenden geistlichen Amtshandlungen, die im §. 100. und folg. bestimmten Stolgebühren ohne Einschränkung beziehen, auf ein festes Honorar für diese Seelsorge nur da Anspruch, wo den Umständen nach, jene Stolgebühren nicht als eine genügende Entschädigung für die Bemühungen derselben betrachtet werden können, wozu namentlich die Fälle zu rechnen sind, wo nach §. 53. für das Militair besonderer Gottesdienst gehalten werden muß. Ob in Rücksicht auf solche Umstände und Verhältnisse, dem betreffenden Civilgeistlichen ein Honorar zu bewilligen ist, und in welchem Betrage, bleibt für jeden speziellen Fall der Einigung der Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges, auf Grund der darüber von der geistlichen Oberbehörde und dem Generalkommando der betreffenden Provinz zu erstattenden gutachtlichen Berichte, vorbehalten.

§. 98. Den Civilgeistlichen, welche mit treuem Eifer die Pflichten dieser Seelsorge erfüllen, soll der-

Jeżeli kapelan chce sobie sprawić własnym kosztem bryczkę, wolno mu użyć do niéj obadwa konie, w którymto przypadku, winien, prócz swych rzeczy, zabrać z sobą i zakrystjana, z trzecim zaś koniem i drugim żołnierzem pociągowym, udawać się i wtenczas za wojskiem, gdy bryczki za niém pozostać muszą.

Przepisy te ściągają się także do wojskowych xięży katolickich, ustanowionych przy wojsku postawionym na stopie wojennéj.

Proboszcz obozowy natomiast dostaje, prócz przepisanego regulaminem zasiłku na przygotowanie się do pochodu, pojazd z porządkami, lub pieniądze na ich sprawienie, pięć koni (to jest cztery dla siebie i jeden dla zakrystjana) dwóch żołnierzy pociągowych z oporządzeniem i traktamentem dla tychże, cztery porcje, pięć racyy i miesięcznie 41 Talar. 20 sgr. dopłaty obozowéj, z czego musi opędzać koszta swojego biura.

§. 97. Xięża cywilni mający sobie powierzoną opiekę dusz dla wojska, pobierając bez ograniczenia ustanowione w §. 100. i następ. opłaty (jura stolae) za czynności duchowne, które według §. 103. przy téj wojskowéj części odbywają, tylko wtenczas mają prawo do stałego honorarium za tę pracę, gdy według okoliczności, pomienione opłaty niemogą być uważane za dostateczne wynagrodzenie prac, do których mianowicie rachować należy przypadki, gdzie według §. 53. dla wojska osobne nabożeństwo odbywać się musi. Czyli pod względem takich okoliczności i stósunków, wyznaczyć trzeba xiędzu cywilnemu honorarium, i w jakiéj ilości, zastrzega się w każdym szczególnym przypadku umowie Ministerstw spraw duchownych i wojny, stósownie do raportów zdanych w téj mierze przez duchowną zwierzchność i Głowną Kommendę właściwéj Prowincyi.

§. 98. Xiężom cywilnym, dopełniającym obowiązków téj dusz opieki z wierną gorliwo-

selbe, bei vorkommenden Gelegenheiten, zum besonderen Verdienste angerechnet werden.

§. 99. Die Ober- und Divisionsprediger, imgleichen die katholischen Geistlichen, welche nach §. 58. die Garnisonen, in denen es an einem Ortsgeistlichen der betreffenden Konfession fehlt, bereisen, erhalten, da sie ihren Küster mitnehmen müssen, für diese Reisen eine dreispännige Extrapostfuhre vergütigt; die katholischen Civilgeistlichen aber, da jene Reisen nicht, wie bei den Militairpredigern, zu ihren Parochialverpflichtungen gehören, außerdem für jeden Tag, den sie auf der Reise zubringen müssen, an Diäten 1 Thaler 15 sgr. für sich, und 20 sgr. für den sie begleitenden Altardiener; in jeder von ihnen zu bereisenden Garnison aber überdies eine Remuneration von 4 Thalern aus dem Militairfonds, welche Kosten von ihnen, nach jeder vorschriftsmäßigen Bereisung, bei der Intendantur des betreffenden Armeekorps zu liquidiren sind.

B. Stolgebühren.

§. 100. Die Taufgebühren in den Militairgemeinden betragen, wenn der Vater des Kindes zur Klasse der Individuen vom Feldwebel abwärts und der mit denselben in gleichem Range stehenden niedern Militairbeamten gehört, 10 Sgr., nämlich $7\frac{1}{2}$ Sgr. für den Prediger und $2\frac{1}{2}$ Sgr. für den Küster, bei den Kindern der Offiziere und der im Offiziersrange stehenden obern Militairbeamten aber einen Thaler für den Prediger und 10 Sgr. für den Küster.

§. 101. Bei Verheirathungen werden von Unteroffizieren, Soldaten und den niedern Militairbeamten für die Proklamation $7\frac{1}{2}$ Sgr., für die Kopulation aber 1 Thaler 10 Sgr. bezahlt, wovon der Prediger 1 Thaler und der Küster 10 Sgr. erhält.

Die Offiziere und obern Militairbeamten zahlen für die Proklamation 1 Thaler, für die Kopulation aber 3 Thaler an den Prediger und 1 Thaler an den Küster.

§. 102. Opfer bei Taufen und Trauungen bleiben, wo sie üblich sind, lediglich freiwillige Gaben,

ścią, takowa, przy zdarzonych sposobnościach, za szczególną zasługę będzie poczytaną.

§. 99. Nadkapelanom i kapelanom dywizyjnym, to samo xiężom katolickim, którzy według §. 58. objeżdżają garnizony, w których nie ma miejscowego xiędza właściwego wyznania, służy, z przyczyny brania z sobą zakrystjana, bonifikacja trzykonnego extrapocztowego pojazdu; katolickim zaś xiężom cywilnym, ze względu iż podróże te, nienależą do ich parochialnych obowiązków, jak u kapelanów wojskowych, prócz tego za każdy dzień, odbyty w podróży, djurny 1 Tal. 15 sgr. dla nich, a 20 sgr. dla towarzyszących im kościelnych; w każdym zaś zwiedzanym przez nich garnizonie nadto jeszcze remuneracja z 4 Tal. z funduszu wojskowego, które to koszta, po każdéj przepisanéj objazdce likwidować powinni w Intendenturze właściwego korpusu.

B. Opłaty (*jura stolae*).

§. 100. Opłaty od chrztu w gminach wojskowych, jeżeli ojciec dziecięcia należy do klassy osób od feldwebla nadół i niższych urzędników wojskowych w równym z nimi stopniu, 10 sbgr., to jest $7\frac{1}{2}$ sbgr. dla kapelana i $2\frac{1}{2}$ sbgr. dla zakrystjana (sługi kościelnego), od chrztu dzieci oficerów i wyższy oficerski stopień mających urzędników, Talar dla kapelana a 10 sgr. dla zakrystjana.

§. 101. Co do zamęźć, podoficerowie, żołnierze i niżsi urzędnicy wojskowi płacą za zapowiedź $7\frac{1}{2}$ sgr., za ślub 1 Tal. 10 sgr., to jest Talar dla kapelana, a 10 sgr. dla kościelnego.

Oficerowie i wyżsi urzędnicy wojskowi płacą za zapowiedź 1 Talar, za ślub zaś 3 Talary kapelanowi i 1 Talar zakrystjanowi.

§. 102. Oferty przy chrztach i ślubach, gdzie są w zwyczaju, pozostają dobrowolnym

wofür in den Militairgemeinden in keinem Falle Entschädigung gefordert werden darf.

§. 103. Als allgemeine Regel gilt der Grundsatz, daß die in vorstehender Art festgesetzten Stolgebühren demjenigen Geistlichen, er mag wirklicher Militairprediger seyn oder zu den mit der Seelsorge für das Militair beauftragten evangelischen und katholischen Civilgeistlichen gehören, zukommen, welcher nach den im Abschnitt IV. dieser Militair-Kirchen-Ordnung enthaltenen Bestimmungen zu der in Rede stehenden geistlichen Handlung berechtigt ist, ohne Unterschied, ob er selbst sie verrichtet, oder ein Dimissoriale dazu ertheilt, indem es den dasselbe Nachsuchenden anheim gestellt bleiben muß, sich mit dem in Folge des Dimissoriale die Handlung verrichtenden Geistlichen dafür besonders abzufinden.

Hiervon sind jedoch die auf kürzere Zeit als ein Jahr nach einem andern Orte kommandirten, imgleichen die auf bestimmte Zeit beurlaubten und daher fortwährend der Gemeinde ihres Truppentheils angehörenden Militairpersonen, Falls die Beurlaubung nicht freiwillig ist, ausgenommen, indem diese, wenn sie am Orte ihres Kommando's oder Urlaubs sich verheirathen wollen, für das nach §. 66. dazu erforderliche Dimissoriale dem dimittirenden Prediger für sich und seinen Küster nur die Hälfte der im §. 101. bestimmten Gebühren, soweit sie die Kopulation betreffen, (indem die Gebühren für die Proklamation allemal der dieselbe verrichtende kompetente Geistliche ungetheilt erhält) die andere Hälfte aber dem die Handlung verrichtenden Geistlichen für sich und seinen Küster zu entrichten haben. Mehr als die Hälfte darf der letztere, er mag Militair- oder Civilgeistlicher seyn, von den genannten Individuen nicht fordern.

§. 104. Für die Einsegnung der Kinder der Unteroffiziere und Soldaten, so wie für deren Vorbereitung dazu, findet keine Remuneration Statt; bei den Kindern der Offiziere und Beamten bleibt sie der Billigkeit und den Vermögens-Umständen der Eltern überlassen.

datkiem, za któren w gminach wojskowych w żadnym przypadku wynagrodzenia żądać niemożna.

§. 103. Powszechną jest zasadą, iż ustanowione w powyższym sposobie należytości służą temu xiędzu, bądź rzeczywistemu kapelanowi wojskowemu, bądź ewanielickiemu lub katolickiemu xiędzu cywilnemu, użytemu ad curam animarum dla wojska, który według zawartych w rozdziale IV. tego porządku kościelnego wojskowego postanowień ma prawo do będącéj w mowie czynności duchownéj, bez różnicy, czy ją sam odbywa, lub zezwolenie na to udziela, albowiem dopraszającym się o nie zostawiono być musi do woli, ułożyć się o wynagrodzenie z xiędzem, który w skutku uzyskanego zezwolenia akt odbywa.

Wszakże wyłączonemi od tego zostają osoby wojskowe, które na krótszy czas jak na rok kommenderowane są do innego miejsca, to samo które są urlopowane na czas oznaczony a zatém ciągle do gminy swego oddziału należą, wyjąwszy iżby urlop niebył dobrowolnym, ci bowiem, chcąc się ożenić w miejscu swéj kommendy lub urlopu, winni zapłacić za potrzebne według §. 66 zezwolenie kapelanowi dającemu zezwolenie dla niego i jego zakrystjana tylko połowę przepisanych w §. 101. należytości, o ile dotyczą się ślubu, (należytość za zapowiedź służy zawsze uskuteczniającemu onęż xiędzu), drugą zaś połowę xiędzu akt odbywającemu, dla niego i zakrystjana. Ostatniemu niewolno więcéj nad połowę od wzmiankowanych osób żądać, bądź że jest wojskowym lub cywilnym xiędzem.

§. 104. Za pobłogosławienie dzieci podoficerów i żołnierzy, równie jak za ich przygotowanie do tegoż, nie ma miejsca remuneracja; co do dzieci oficerów i urzędników zostawia się słusznemu ocenieniu i stósunkom majątkowym rodziców.

§. 105. Eben dies gilt auch bei Leichen- oder Standreden. Für Beerdigungen, bei denen der Militairprediger oder der mit der Seelsorge für das Militair beauftragte Civilgeistliche zu einer solchen Rede nicht aufgefordert ist, kommen ihm keine Gebühren zu.

§. 106. Die Gebühren für Tauf-, Trauungs-, Todten- und Lebensatteste betragen, mit Ausschluß des Stempels, wo dieser nach §. 82. erforderlich ist, für Unteroffiziere, Soldaten, niedere Militairbeamte und deren Angehörigen 10 Sgr., für Offiziere, obere Militairbeamte und deren Angehörigen aber 20 Sgr.

Für Personen, deren Armuth nachgewiesen oder sonst dem Prediger bekannt ist, müssen diese Atteste, namentlich sämmtliche zur Liquidirung der Kinderpflege- und Schulgelder, für die dazu berechtigten Kinder, beizubringende Taufzeugnisse, da deren Zweck schon an und für sich die Dürftigkeit der betreffenden Individuen bekundet, imgleichen für alle im Felde gebliebene und gestorbene Militairpersonen, die Todtenscheine gebührenfrei ertheilt werden.

C. Weiterbeförderung.

§. 107. Da den Militairpredigern künftig die Aussicht auf eine ehrenvolle Auszeichnung und eine bedeutende Verbesserung in Hinsicht ihres Gehaltes durch Beförderung zu den Militair-Oberpredigerstellen offen steht, so ist zu erwarten, daß sie sich ihrem wichtigen Berufe mit um so thätigerem und beharrlicherem Eifer widmen werden. Diejenigen Divisions- und Garnisonprediger, denen die Beförderung nicht zu Theil werden kann, imgleichen die Prediger der einzelnen Militair-Institute, haben nach zehn Jahren treuer Amtsführung und unbescholtenen Wandels, auf eine angemessene Versorgung durch eine gute Civilpredigerstelle Anspruch. Eben so können die Militair-Oberprediger, wenn sie als solche zehn Jahre im Amte gestanden haben, auf ihre Versetzung in eine erledigte Superintendentur antragen. Den Regierungen wird hierdurch zur Pflicht gemacht, bei Wiederbesetzung erledigter Superintendenturen und guter Civilpfarren, auf die gedachten Militairprediger, und auf die sie betref-

§. 105. To samo się rozumi o mowach pogrzebowych. Za pogrzeby, przy których kapelan wojskowy lub xiądz cywilny mający sobie poruczoną opiekę dusz dla wojska, nie jest wezwany, aby powiedział mowę, nic mu się nienależy.

§. 106. Należytości za attesta chrztu, ślubu, śmierci i życia wynoszą, gdzie ten według §. 82. jest potrzebnym, co do podoficerów, żołnierzy, niższych urzędników wojskowych i ich należących, 10 sgr., co do oficerów, wyższych urzędników wojskowych i ich należących 20 sgr.

Dla osób, których ubóstwo jest zaświadczone lub kapelanowi znane, attesta te, mianowicie wszelkie w celu likwidowania pieniędzy na alimentacją dzieci i na szkoły, dla mających do tego prawo dzieci, składane świadectwa, gdy sam ich cel okazuje już ubóstwo interesowanych osób, tudzież sepultury co do osób wojskowych, poległych lub zmarłych w obozie, powinny być bezpłatnie udzielane.

C. Posuwanie na wyższe stopnie.

§. 107. Gdy kapelani wojskowi mają odtąd otwarte pole chlubnego odznaczenia się i znacznych polepszeń pod względem swéj salaryi przez postępowanie na wyższe posady nadkapelanów wojskowych, spodziewać się należy, iż ztem większym zapałem i gorliwością poświęcać się będą swemu ważnemu powołaniu. Kapelani dywizyjni i garnizonowi, którzy téj promocyi dostąpić niemogą, to samo kapelani pojedyńczych instytutów wojskowych, po dziesięciu latach wiernego sprawowania urzędu i nieskażonego pożycia, mają prawo do odpowiedniego dobrą posadą cywilnoduchowną zaopatrzenia. Również nadkapelani wojskowi, urzędowawszy w tém znaczeniu lat dziesięć, wnosić mogą o udzielenie im wakującéj superintendentury. Wkłada się obowiązek na Regencye, ażeby przy obsadzaniu wakansów superintendenturalnych i dobrych plebanii cy-

fenden Empfehlungen der Konsistorien, besondere Rücksicht zu nehmen, worauf das Ministerium der geistlichen Angelegenheiten seinerseits sorgfältig zu wachen hat. Von jeder beabsichtigten Berufung eines Militairgeistlichen in ein Civilamt, hat die Regierung das betreffende Konsistorium zuvor in Kenntniß zu setzen.

§. 108. Die nur während des Krieges, für die Dauer desselben, bei der Armee oder den Lazarethen angestellten evangelischen und katholischen Geistlichen, deren Amt mit dem Ablaufe des Feldetats aufhört, haben, wenn sie in der Erfüllung ihrer Pflichten treu, und in ihrem Wandel untadelhaft befunden sind, Anspruch auf eine angemessene weitere Versorgung, bis zu deren Eintritt ihnen die Hälfte ihres Gehalts, als Wartegeld, gelassen werden muß, in sofern sie nicht in das, vor dem Kriege gehabte Amt zurück, oder gleich in ein anderes Amt übertreten.

VII. Verhältnisse der Militairküster.

§. 109. Jede Militairgemeinde, bei welcher ein wirklicher Militairprediger angestellt ist, erhält auch einen eigenen Militairküster, zu deren Stelle vorzugsweise halbinvalide Unteroffiziere, welche sich dazu eignen, bestimmt sind. Die Auswahl dazu geschieht von dem Militairprediger, bei dem die Anstellung Statt finden soll, den von ihm Gewählten hat er seinem Militairbefehlshaber zur Bestätigung vorzuschlagen, welche dieser nicht ohne besondere militairische Gründe verweigern darf.

Die erfolgte Anstellung wird sodann von Seiten des Predigers dem Militair-Oberprediger, und durch diesen dem Konsistorio, von Seiten der Militairbehörde aber dem Militair-Oekonomie-Departement des Kriegsministerii angezeigt, damit dasselbe die Anweisung des Gehalts und der übrigen Emolumente veranlassen kann.

§. 110. Jeder Militairküster erhält, außer den in dem §. 100. u. folg. bestimmten Gebühren, ein festes Gehalt von 8 Thlr. 10 Sgr. monatlich, oder 100

wilnych, na rzeczonych kapelanów wojskowych, i na dotyczące się onych rekommendacje Konsystorzów, szczególniéj wzgląd miały, nad czém Ministerstwo spraw duchownych troskliwie czuwać powinno. O każdém zamierzoném powołaniu kapelana wojskowego na posadę cywilną, powinna Regencja właściwy Konsystorz wprzód uwiadomić.

§. 108. Xięża ewanieliccy i katoliccy, tylko na czas wojny, przy armii lub lazaretach ustanowieni, których urząd ustaje z końcem etatu obozowego, dawszy dowody dopełnienia wiernie obowiązków i beznagannego pożycia, mają prawo do przynależytego dalszego zaopatrzenia, a dopóki go nie otrzymają, trzeba ich pozostawić przy połowie salaryi, tytułem płacy tymczasowéj, jeżeli niewracają do posiadanego przed wojną urzędu, lub innego zaraz niedostają.

VII. Stósunki zakrystjanów.

§. 109. Każda gmina wojskowa, przy któréj ustanowionym jest rzeczywisty kapelan wojskowy, ma także własnego zakrystjana (kościelnego), na którąto posadę szczególniéj półinwalidzi podoficerowie, zdatni do tego, są przeznaczeni. Wybor czyni właściwy kapelan wojskowy, wybranego przez siebie winien przedstawić swojemu dowódzcy do potwierdzenia, którego tenże nie może bez szczególnych powodów wojskowych odrzucić.

O ustanowieniu zakrystjana donosi następnie kapelan nadkapelanowi wojskowemu, a ten Konsystorzowi, władza zaś wojskowa wydziałowi ekonomicznemu w Ministerstwie wojny, w celu wydania rozporządzeń względem salaryi i innych emolumentów.

§. 110. Każdy zakrystjan wojskowy, oprócz przepisanych w §. 100. i nast. należytości, pobierają stałéj salaryi 8 Talar. 10 sbgr.

Thlr. jährlich, und außerdem den Servis eines Feldwebels der Infanterie, nebst einer Brotportion, im Felde aber einen monatlichen Feldzuschuß von 4 Thlr.

§. 111. Außer der Bestimmung, dem Militairprediger bei Ausübung seiner geistlichen Funktionen zu assistiren, haben die Militairküster noch die besondere Verpflichtung, wenn sie dazu aufgefordert werden, an Ertheilung des Unterrichts, welcher in den Regimentsschulen für Unteroffiziere und Soldaten gegeben wird, thätigen Antheil zu nehmen, wofür ihnen, neben ihren übrigen Einkünften, eine verhältnißmäßige Remuneration aus dem Fonds der betreffenden Unterrichtsanstalt zu zahlen ist.

§. 112. In Sachen ihres Amts hängen die Militairküster zunächst von dem ihnen vorgesetzten Militairprediger ab; demnächst stehen sie, gleich diesem, unter dem Oberprediger des Armeekorps und unter dem Konsistorio der Provinz, welches auch bei vorfallenden Dienstvernachlässigungen oder anstößigem Verhalten, ihre Korrektion und Bestrafung verfügen, oder ihre Amtsentsetzung, nach den darüber vorhandenen allgemeinen Vorschriften, veranlassen kann. Daß die Militairküster, als Kirchendiener, sich eines ehrbaren Lebenswandels und eines in jeder Beziehung anständigen Betragens befleißigen, so wie einer einfach anständigen Kleidung bedienen müssen, versteht sich von selbst.

VIII. Von den Militairkirchen und der Verwaltung ihres Vermögens.

§. 113. Die eigentlichen Militair- oder Garnisonkirchen sind Eigenthum des Staats, und stehen ausschließlich unter dem landesherrlichen Patronate, ihre Unterhaltung ist daher, da die Mitglieder der Militairgemeinde nicht zu Beiträgen dafür herangezogen werden dürfen, in allen denjenigen Fällen, wo die Einkünfte des Kirchen-Aerariums nicht dazu ausreichen, auf Kosten des Staats zu bewirken. In soweit die desfallsigen Ausgaben für einzelne Kirchen nicht bereits etatsmäßig fundirt sind, erfolgen selbige aus dem, besonders dafür gebildeten Titel des Militair-Etats, der nach dem wirklichen Bedürfnisse zu dotiren ist.

miesięcznie, czyli 100 Talar. rocznie, serwis feldwebla piechoty wraz z porcją chleba, w obozie zaś miesięczny dodatek z 4 Talarów.

§. 111. Prócz przeznaczenia, żeby assystowali kapelanowi wojskowemu przy odbywaniu spraw duchownych, mają zakrystjani wojskowi i ten jeszcze szczególny obowiązek, ażeby należeli czynnie do dawania nauki w szkołach pułkowych dla podoficerów i żołnierzy, za co obok ich innych dochodów, ma im być wypłaconą stósówna remuneracja z funduszu właściwego instytutu szkolnego.

§. 112. W rzeczach ich urzędu zależą zakrystjani wojskowi bezpośrednio od przełożonego im kapelana wojskowego; obok niego równie jak ten, zostają pod nadkapelanem korpusu i pod Konsystorzem prowincyi, który także w przypadku uchybień w służbie lub gorszącego sprawowania się, ich poprawę i ukaranie wyrzec, lub usunięcie ich od urzędu, stósownie do ogólnych w téj mierze przepisów, zarządzić może. Rozumi się samo z siebie, iż zakrystjani wojskowi, jako słudzy kościelni, powinni żyć uczciwie, sprawować się przystojnie w każdym względzie, i skromny nosić ubiór.

VIII. O kościołach wojskowych i zarządzaniu ich majątkiem.

§. 113. Kościoły wojskowe lub garnizonowe są własnością państwa i zostają wyłącznie pod prawem kollacyi Panującego, a zatém koszta ich utrzymania, z przyczyny iż członków gminy wojskowéj nie można do składek w tym celu pociągać, we wszelkich tych przypadkach, gdzie dochody kassy kościelnéj na to niewystarczają, skarb publiczny ponosi. O ile wydatki podobne dla kościołów pojedyńczych nie są już etatem oznaczone, należy je opędzać z utworzonego tym końcem tytułu etatu wojskowego, który w miarę istotnéj potrzeby powinien być uposażonym.

Das Kriegsministerium, welches innerhalb der Vorschriften des Landrechts, die Oberaufsicht über die Verwaltung und Verwendung des Kirchenvermögens und der Kirchenrevenüen führt, hat jedoch die Pflicht, darauf zu achten, daß demselben die Last nur da aufgebürdet werde, wo die Einkünfte der einzelnen Garnisonkirchen nicht zur Bestreitung der Unterhaltungs-Kosten hinreichen.

§. 114. Zum Behuf dieser Verwaltung soll in jeder Garnisonkirche, wo es nicht bereits geschehen ist, und wo es nicht bei der hergebrachten Verfassung verbleiben, oder diese mit dem Geiste der jetzigen Ordnung nicht in Einklang gebracht werden kann, ein Kuratorium oder Kirchenkollegium aus drei Personen gebildet werden, nämlich:

a) dem ersten Kirchenvorsteher und ersten Kassenkurator, dessen Stelle überall dem Kommandanten oder dem die Befugnisse desselben ausübenden Befehlshaber der Garnison zusteht, vorausgesetzt, daß derselbe nicht katholischer Konfession ist, in welchem Falle er unter den höhern Offizieren der Garnison einen Stellvertreter zu ernennen hat;

b) dem zweiten Kirchenvorsteher und Kassenkurator, welches stets der Garnisonprediger, oder der nach §. 39. die Funktion eines solchen ausübende Militair-Prediger seyn muß;

c) dem dritten Kirchenvorsteher und Rendanten, wozu ein rechnungsführender Offizier, oder nach Befinden der Umstände ein am Orte permanent stationirter Beamter der Militairverwaltung gewählt werden kann.

Die Vorschläge zur Bildung dieses Kirchenkollegii gehen durch den Kommandanten an das General-Kommando, welches dem Kriegsministerio darüber Bericht erstattet.

§. 115. Die Funktionen der zwei ersten Kirchenvorsteher beschränken sich auf die Oberaufsicht; sie haben darauf zu achten, daß das Vermögen der Kirche gehörig sicher gestellt, die Einnahmen eingezogen und zum Aerario gebracht werden. Sie revidiren monatlich die Kirchenkasse, zu der jeder der drei Kirchenvorsteher einen besondern Schlüssel hat, und die daher

Wszakże Ministerstwo wojny, które według przepisów prawa powszechnego, ma nadzor nad zarządem i użyciem majątku kościelnego i dochodów kościelnych, obowiązane jest, uważać na to, ażeby ciężar ten wtenczas tylko ponosić, gdy dochody pojedyńczych kościołów garnizonowych na opędzenie kosztów utrzymania niewystarczają.

§. 114. Do trudnienia się tym zarządem ma być przy każdym kościele garnizonowym, gdzieby to jeszcze nie miało miejsca, i gdzie przy dotychczasowém urządzeniu pozostać, lub takowe z duchem niniejszego porządku, pogodzoném być nie może, utworzone kuratorjum czyli kollegium kościelne z trzech osób, jako to:

a) z pierwszego ekonoma kościelnego i pierwszego kuratora kassy, którego urząd służy wszędzie kommendantowi lub wykonywającemu jego prawa dowódzcy garnizonu, skoro tenże nie jest katolikiem, w którym to razie mianować powinien z pomiędzy wyższych oficerów garnizonu zastępcę;

b) z drugiego ekonoma kościoła i kuratora kassy, czem zawsze kapelan garnizonowy, lub sprawujący według §. 39. funkcją jego kapelan wojskowy być musi;

c) z trzeciego ekonoma kościoła i rendanta, na którego utrzymujący rachunki oficer, lub w miarę okoliczności zostający ciągle w miejscu urzędnik administracyi wojskowéj obranym być może.

Propozycje w celu utworzenia tego kollegium kościelnego idą przez Kommendanta do Głównéj Kommendy, która Ministerstwu wojny raport w téj mierze zdaje.

§. 115. Funkcje dwóch pierwszych ekonomów kościoła ograniczają się na nadzorze; mają oni uważać na zabezpieczenie majątku kościoła, ściąganie dochodów i wnoszenie ich do kassy. Co miesiąc rewidują kassę kościelną, do któréj każdy z trzech ekonomów ma osobny klucz, a która tym sposobem tylko w o-

nur im Beiseyn Aller geöffnet und wieder geschlossen werden darf; eben so kontrolliren sie die Buchführung, beseitigen die etwanigen Mängel und berathen gemeinschaftlich mit dem Rendanten über die Unterbringung der Kapitalien, so wie die in Antrag zu bringenden nothwendigen Reparaturen und Anschaffungen, indem zu der ihnen anvertrauten Verwaltung des Kirchenvermögens auch die Aufsicht über die Kirchengeräthe und das ganze Kirchen-Inventarium gehört.

Der Rendant besorgt seinerseits die Einnahmen und Ausgaben, so wie die Buchführung und Rechnungslegung, auf Grund jener, und der von ihm zu sammelnden Beläge. Alle diese Funktionen müssen als Ehrenämter betrachtet, und daher unentgeldlich verrichtet werden. In Hinsicht der den Vorstehern obliegenden Vertretungs-Verbindlichkeit kommen die allgemeinen gesetzlichen Bestimmungen, namentlich die des § 623. Theil 2. Titel II. des Allgemeinen Landrechts, zur Anwendung.

§. 116. Die Ausgaben dürfen übrigens, wo es auf Anschaffung von Geräthschaften, auf Reparaturen und Bauten der Kirche und Kirchengebäude ankommt, sie also nicht zu den gewöhnlichen und feststehenden kleinen Ausgaben gehören, welche ohne weitere Autorisation bestritten werden können, nicht eher gemacht werden, als bis solche der Intendantur des Korps vorgelegt worden sind, welcher es obliegt, ihre Zulässigkeit nach den bestehenden Vorschriften zu prüfen und festzustellen, oder aber, wo diese Vorschriften nicht ausreichen, die Ausgabe jedoch gehörig gerechtfertigt wird, dazu die Genehmigung des Kriegsministerii einzuholen.

§. 117. Was die Revision der Garnison Kirchenrechnungen betrifft, so gehen diejenigen, welche nach ihrem Betrage und den desfalls bestehenden oder noch zu erlassenden Vorschriften, nicht zum Ressort der Ober-Rechnungskammer gehören, an das betreffende Generalkommando zur Decharge, nachdem vorher die Intendantur dieselbe vorbereitet, und die Revision bewirkt hat.

Die Decharge wird demnächst von der Intendantur kontrasignirt und von ihr dem kommandirenden General zur Vollziehung vorgelegt. Daß das Kriegs-

bec wszystkich otworzoną i zamkniętą być może; podobnież kontrolują rejestra, uprzątają uchybienia jakieby zajść mogły i naradzają się pospołu z rendantem względem lokowania kapitałów,- równie jak względem wnoszenia o potrzebne reparacje i sprawienie rzeczy, albowiem do powierzonego im zarządu majątkiem kościoła należy także dozór nad sprzętami kościelnemi i całym inwentarzem kościelnym.

Rendant trudni się dochodami i wydatkami, tudzież prowadzeniem rejestrów i składaniem rachunków, na fundamencie tamtych, i zbieranych przezeń dowodow. Wszystkie te funkcje muszą być jako urzędy honorowe uważane, a zatém bezpłatnie podejmowane. Co się tyczy odpowiedzialności ekonomów, stósują się do nich powszechne postanowienia prawne, mianowicie przepisy §. 623 Cz. 2. Tyt. II. Powszechnego prawa krajowego.

§. 116. Zresztą wydatki gdzie idzie o sprawienie sprzętów, o reparacje i budowlę kościoła i zabudowań kościelnych, takowe przeto nienależą do zwyczajnych i pewnych drobnych wydatków, które bez dalszéj autoryzacyi załatwione być mogą, nie powinny być prędzéj czynione, dopóki nie będą przełożone Intendenturze korpusu, do któréj należy, przekonać się i postanowić, czy to według istniejących przepisów nastąpić może, lub też jeżeliby przepisy te nie były dostatecznemi, wydatek jednakże należycie jest usprawiedliwionym, wnieść o approbacją do Ministerstwa wojny.

§. 117. Co się dotyczy rewizyi rachunków kościołów garnizonowych, te, które podług swéj ilości i istniejących w téj mierze lub wydanemi być mających przepisów, nie należą do Najwyższéj Izby obrachunkowéj, idą do właściwéj Głównéj Kommendy do zakwitowania, po przygotowaniu jéj i uskutecznieniu rewizyi przez Intendenturę.

Następnie Intendentura kontrasygnuje zakwitowanie i przekłada je Generałowi kommenderującemu do podpisu. Że Ministerstwo

Ministerium sowohl befugt wie verpflichtet ist, sich von dem Zustande des Kirchen-Vermögens und den laufenden Einnahmen und Ausgaben, durch Einsicht der Rechnungen und periodisch einzufordernde Uebersichten, in Kenntniß zu erhalten, folgt aus dem im §. 113. Gesagten.

§. 118. Wegen Ausübung des Patronats der Garnisonkirche zu Berlin und der Hof- und Garnisonkirche zu Potsdam, wegen Verwaltung ihres Vermögens und sonstiger Verhältnisse, soll ganz in der bisherigen herkömmlichen Art verfahren, und darin nichts geändert werden, so wie überhaupt die Bestimmungen dieser Militair-Kirchen-Ordnung bei jener Hof- und Garnisonkirche nur in so weit Anwendung finden, als sie mit den für dieselbe und die dortigen Militair-Kirchen- und Schulanstalten bestehenden, oder künftig erfolgenden, besondern landesherrlichen Vorschriften vereinbar sind.

§. 119. Bei den Civilkirchen, welche von den Militairgemeinden benutzt werden, kann von einem Militairkirchen-Vermögen nur in sofern die Rede seyn, als, in Folge des mit der Civilgemeinde statt findenden Abkommens, die während des Militair-Gottesdienstes angestellten Sammlungen nicht dem Kirchen-Aerario zufließen, oder observanzmäßig eine andere Bestimmung haben, sondern ausschließlich zum Besten der Militairgemeinde verwendet werden, in welchem letztern Falle über deren Verwaltung und Verrechnung, nach Maaßgabe der Umstände, vom Kriegs-Ministerio zu bestimmen ist. Zu den persönlichen Parochiallasten und Beiträgen, von welcher Art sie auch seyn mögen, dürfen übrigens die Mitglieder der Militairgemeinden, ohne Unterschied, ob sie an dem Civil-Gottesdienste Theil nehmen, oder für sie besonderer Militair-Gottesdienst in der Civilkirche abgehalten wird, auf keinen Fall herangezogen werden, vielmehr sind sie bei allen solchen, nach den allgemeinen Landesgesetzen von den Mitgliedern der Gemeinden persönlich zu leistenden Beiträgen, vom Militairfonds zu vertreten.

§. 120. Bei den dem Militair und Civil mit gleichen Befugnissen zur gottesdienstlichen Benutzung eingeräumten oder sogenannten Simultankirchen ist,

wojny ma i prawo i obowiązek zawiadomiania się o stanie majątku kościelnego i bieżących dochodach i wydatkach, przez rozpatrywanie się w rachunkach i żądanie czasami wykazów, widać z osnowy §. 113.

§. 118. Względem wykonywania patronatu kościoła garnizonowego w Berlinie i kościoła nadwornego i garnizonowego w Poczdamiu, względem zarządzania ich majątkiem i innych stósunkow, postępować się będzie dotychczasowym sposobem, bez wszelkiéj w tém zmiany, jak w ogóle postanowienia tego porządku kościelnego ściągają się do pomienionego kościoła nadwornego i garnizonowego tylko o tyle, o ile zgadzają się z szczególnemi Panującego przepisami, które dla niego i dla tamecznych zakładów wojskowo-kościelnych i szkolnych są już wydane lub w przyszłości wydanemi będą.

§. 119. Co do kościołów cywilnych, przez gminy wojskowe używanych, tylko o tyle może być mowa o majątku kościelnym wojskowym, jak dalece, w skutku umowy z gminą cywilną, zbierane podczas wojskowego nabożeństwa ofiary niewpływają do kassy kościelnéj, lub podług obserwancyi inne mają przeznaczenie, lecz wyłącznie obracane są na rzecz gminy wojskowéj, w którym to ostatnim przypadku względem ich zarządu i rachunków, w miarę okoliczności Ministerswo wojny postanowi. Wreszcie do osobistych ciężarów i składek parochjalnych jakiegokolwiek bądź rodzaju, nie mogą członki gmin wojskowych, bez różnicy, czy uczęszczają na cywilne nabożeństwo, lub osobne dla nich w kościele cywilnym odbywa się nabożeństwo wojskowe, być w żadnym przypadku pociągane, owszem przy wszelkich takowych, według powszechnych praw krajowych przez członki gmin osobiście uiszczanemi być mających składkach, fundusz wojskowy oneż zastępuje.

§. 120. Co do kościołów wojsku i stanowi cywilnemu z równémi prawami do nabożeństwa dozwolonych czyli tak nazwanych

wenn in Folge dieses Simultaneums ein gemeinschaftliches Kirchenvermögen vorhanden ist, auch die Verwaltung desselben einem gemischten Kirchenkollegio zu übertragen und nach Maaßgabe der Umstände, wo solches noch nicht feststeht, von den Ministerien der geistlichen Angelegenheiten und des Krieges gemeinschaftlich zu bestimmen, ob die Revision und Decharcirung der Rechnungen der Militair-Verwaltung, oder der betreffenden Regierung zufallen, und nur ein Exemplar der jedesmaligen Rechnung, nebst einer beglaubigten Abschrift des Abnahme-Protokolls, an die Intendantur des Armeekorps eingesandt werden soll.

wspólnych, wówczas jeżeli wskutku tego zobopólnego używania znajduje się wspólny majątek kościelny, także zarząd jego powierzyć należy wspólnemu Kollegium kościelnemu i w okoliczności, gdzie jeszcze nie ma postanowienia w téj mierze, Ministerstwa spraw duchownych i wojny pospołu zadecydują, czyli rewizja i zakwitowanie rachunków należeć ma do administracyi wojskowéj, lub właściwéj Regencyi, i tylko exemplarz każdego rachunku, wraz z wierzytelnym odpisem protokołu odbierczego, ma być Intendenturze korpusu przesłanym.

Die Ministerien der geistlichen und Unterrichts-Angelegenheiten und des Krieges, sind beauftragt, die vorstehende Militair-Kirchenordnung, statt des hierdurch aufgehobenen Militair-Kirchenreglements vom 28sten März 1811. in der ganzen Monarchie zur Ausführung zu bringen.

Berlin, den 12. Februar 1832.

Friedrich Wilhelm.

Frh. v. Altenstein. v. Hake.

Ministerstwom spraw duchownych i naukowych i wojny, poleca się przywiedzenie do skutku w całéj monarchii powyższego porządku kościoła wojskowego zamiast uchylonego przez tenże wojskowego regulaminu kościelnego z dnia 28. Marca 1811.

Berlin, dnia 12. Lutego 1832.

FRYDERYK WILHELM.

Bar, Altenstein. Hake.